

کلیات

دیوان هیدجی

مشمول بر: دانشنامه، غزلیات، مثنویات، قطعات، فارسی و ترکی

چاپ دوم - با اضافات و پاورقیها

بگوشش - علی هشترودی

لیسانسیه زبان و ادبیات فارسی

بسرمایه

((کتابفر و شعی علویون))

(زنجان قیصریه)

حق طبع مخصوص و محفوظ است به آقای سید جعفر علویون

۱۳۷۷ - ۸ - ق

« چاپخانه مصطفوی »

۷۴۲۱

۴/۱۰/۶۰

۹۰

ع. ۱۶۰۰

گذرد

انتقل

تبعی

یدج

شت

ست

(۱)

ران

از

فته

را

راز

راز

راز

ی

بد

بن

دلا به دنیا ، مباحش دلبنده
 ز رفتن دی مباحش خرسند
 گلی که دل بست اوست بلبل
 بگیر جانا بدست زین گل
 ز وضع دنیا به خویش ماتم
 که میدهد زین الم نجاتم
 بهار شد نو بهار من کو
 صبا پیامم بگو تو با او
 مرا ایا آفت زمانه
 ز یار نقض وفا سزانه
 مغنیا دل بتوبه و پند
 به کنج محنت ملول تاچند
 شدم پشیمان ز عهد بستن
 خوش است بادوستان نشستن
 ربود این گل رخان خوشگل

صلاح او چند روز منزل

برده بیرون ز کشوری

غزلیات ترکی

ایشیتیمیشم ایکی زادوار گنیرمك اولمازتاب
 بیرری فراق احبا ایکینجی فقد شباب (۱)
 بوگون مجالی غنیمت بیل ای جوان قالماز
 همیشه عمر و گلستانی خرم و شاداب
 خدا بو عالمی، اسباب عالمی یارادوب
 گر کدور آدمه مطلوبه یتماقا اسباب
 قیلوب مشیتی محتاج خلقی بیر بیرینه
 دگل گزاف بیلور حکمتین اولوا الالباب
 پیاده گیتماقا یولداش اگر یوخون طاقت
 یوبانماوقت گیچوب بیرالاغ اوزونچون تاب
 مجازی دوت قباقه تاتاپان حقیقه یول (۲)
 دیمه نه و بیجه گلیر عقل واصل و استصحاب
 اوتورسوزه قولاق آس اور گن ای اوغول اخلاق
 ایشیت نصیحتمی (۳) یاد دوت بالام آداب
 آتاسنه عاق اولان ای بالام چورك تاپماز
 آنایه قوللوق ایله گر اوتا یوخوندورتاب
 قوزوم نظرده همیشه اوزون آروق ساخلا
 نچون که کوك قویونین باشنی کسر قصاب

۱ - یقولون ان الموت صعب علی الفتی ومفارقة الاحباب والله اصعب

۲ - اشاره است بقول معروف : المجاز قنطرة الحقيقة

۳ - در نسخه ما و نسخه چاپی (نصیحتم) تصحیح متن قیاسی است

کیشی تاری سنی دنیاده خالق ایدوب آزاد
 سن اوز گنی اوزیوه ایسترن ندن ارباب
 قناعت ایله عزیز اول همیشه هریرده
 گلیر الیندن اگر ویرچورك سن اول ارباب
 خدا مقدر ایدوب روزی نی سنه یتشور
 ندور بو حرص سالورسان یره گو که قلاب
 منم که شاه و گدادن طمع دیشین چکدیم
 منیم یا نمدا یوخی فرق تاجر و تونتاب
 او کس که طاعت و تقوای وار اونین قولیم
 نه اول که قر خدی ئوزون ایتدی سرمه و سرخاب
 نماز قیلماق ایچون گوردی هیدجی یوخدور
 لیاقتی ایلدی ترک مسجد و محراب
 صوفی بویوردی سیر و سفر دورغمه علاج
 گئیدیم چاروق ایاغمه آلدوم اله آغاچ
 یرقالمادی که گتمیوب اورده دوتوم سراغ
 بیر کس تا پوم مگر کیم ایده دردیمه علاج
 بیلموش قمو که یاخشی غذا دور سکنجبین
 اما نه فایده که سلامت دگل مزاج
 من بویوقون آغاجی نهجه ایلوم قوجاق
 من بو اوزون طنابی نهجه ایلوم قولاج
 ایله ئورکده نقش گل ئوزلر محبتین
 تاپماز بومملکتده گوموش سکه سیز رواج

ترك ايلمز محبتی اول کیم که طینتی
 ذر عالمده تاپدی محبتله امتزاج
 آس جان قولاغنه بو سوزی تنبل اولمادور
 گیت ایشله تاپ چورک یوخی ایمان خدایه آج
 چوخ حرص مال قازانماق اوور مامعاش ایچون
 ایتمک گرک تلاش، ولی قدر احتیاج
 گل همت ایله حاجتوی کس بو خلقدن
 مشهور دور که شیرای ایدر تولکی احتیاج (۱)
 محتاج دور حریص، قناعت قیلان غنی
 گربو یالین ایاغی اونون وار باشندا تاج
 نفسین اوشا قدر دله ویرمه اوشاقه ئوز
 تاپشور خدایه ایشلری شیطان ویرمه باج
 دنیا عروسنی، ارینه گوردی هیدجی
 یوخدور وفاسی، ایلمدی میل ازدواج
 بوگون اذیت یار و مذمت اغیار
 خداییلور که منی عمر دن ایدوب ییزار
 منه بو عقل اذیت ایدر، دور ای ساقی
 گتور پیاله، آپار عقلی، جانمی قورتار
 بنای عمریمی بیر جام ایلن ایله ویران
 دگل بو عمر مگر مایه غم و آزار

۱ - آنکه شیرانرا کند روبه مزاج احتیاج است احتیاج است احتیاج (لادری)

قرب نجه دوه نین چگنی یوک آلتندا
 سخار، (۱) سخوب منی بوروز گار ناهنجار
 گول ئوزون ایشیگه آتدی پرده دن ای وای
 ایویم یخلدی که بوندان صور ایشمدور زار
 هانی او کس که منیم حالیمه یانا ئوره گی
 هارا گئدیم کیمه ئوز دردی می ایدیم اظهار
 منه مذمت ایدر لر که سن امه یار امان
 بودو غرودور من ئوزوم بوسوزه واروم اقرار
 سو گود آغاجینه ایتمک گرک بو ایرادی
 اودا منیم کیمی گلمز امه گتیرمز بار
 دیبرله لاف محبت ووران بلایه دوزر
 یالان دیمزله منیم حق سوزه یوخوم انکار
 دوزن بلایه منم هیدجی، اگر گتورم
 بیانه حالیمی، آغلار منه درو دیوار
 بهار عمر خزان اولدی یاغدی باشمه قار
 بوگون گل ئوزلری سوماق اولوب منیمچون عار
 منه دیبرلر قوجالدین جوانلق ایتمه، ولی
 اوزاد کیم اولدی طبیعی نجه زوال تاپار
 من ایلرم بو محبت اوتون ئور کده خموش
 اگر حرارتی زایل ایده اوزیندن نار

محبت اهلی ملام و مذمته باخماز
 بوسوزلره قولاق آسماز اگر حقیقتی وار
 من اول کسم که هوی وهوسله مشهورم
 اوسرخوشم که آدیم عشقلن اولوبدورجار
 یاپوشد ورار ایکی بیگانه نی علاقه عشق
 بیرین بیرنه نجه ایکی تخته نی مسمار
 اگر گوزللری سوماق منیم گناهیمدور
 بویر گناه دور اوندان من ایتیم استغفار
 صبا پیامی جانانمه یتور، دی که ای
 سوزی یالان اوزی نامهربان، وفاسیز یار
 سنه گوره گوتوروب مندن ال قمو اقوام
 سنین یولوندا شماتت ایدر منه اغیار
 اگر سن ایسترن ای مغیچه (۱) شیخ صنعان تک
 بویر سالوم قوجالق چاغی بو ینوما زنار
 بویون بلاسین آلوم دور آیاغه مقدموه
 نشار قیلما قایوخ باش و جان ایچون مقدار
 قادان منه گل اوتور دوره وه گزیم دولانوم
 نجه گزر دولانور دور مرکزہ پرگار
 سنه اثر ایلمز ای عجب منیم آهیم
 من آغلیاندا گلیر نالیه در و دیوار

هارا بو خلقین الیندن گیدیم اولوم راحت
 گورون منمچون اولوبدور بو گنک دنیا دار
 آدام که ایستمز ئولسون اوز اختیاریلن
 بوهرزه خلقی گورور ئولماقا اولور ناچار
 ای گوگل گل سن بو یار بی وفادن ال گوتور
 قوی سنی بودرد ئولدورسون دوادن ال گوتور
 یارویولداشدان امید ئوز قوم و قارداش ایستمه
 یوم گلن بیگانه دن گوز، آشنادن ال گوتور
 اوخشادون گل ئوزلری او گدون بوقاره گوزلری
 حاصلی نولدی، هوس بسدورهوان ال گوتور
 فتنه دور عشق مجازی فتنه دن قورماق گرگ
 عشق نفسانی خطا دور بو خطادن ال گوتور
 ای منی گوزدن سالان مهر و وفا سیز سو دوقوم
 گر یوخون مهر و وفا باری جفادن ال گوتور
 وعده ویرمشدین نجه اولدی، عهد قیلمشدین هانی
 کیم دیدی سن عهدیوی سندی وفادن ال گوتور
 زاهد بیچاره بسدور بیر بیله قیلدون نماز
 سبجه و سجاده نی یق بوریادن ال گوتور
 بیر بیله ای خواجه یقدین مال دنیا دویمادون
 تانه وقته حرص بو فانی سرادن ال گوتور
 تاجر بد نفس خوش ظاهر پیمبردن اوتان
 بسدور ای نامرد تنزیل و ربادن ال گوتور

ای داداش گیچدی جواناق موسم سوروسرور
یق بساط عشرتی سیر و صفادن ال گوتور
تابلورسن عقله قوللوق ایله نفسین بورنین اوو
دوش پری لر آردینا دیو دغادن ال گوتور
اوز گماننده بودور من عاقل و فرزانه ام
لاف وورما هیدجی بوادعادن ال گوتور
فلکین غم و بلاسی مگر انتهایسی یوخدور
پیراوتانماز عار ییلمزنه دیوم حیاسی یوخدور
بوسپهر دون و ناساز ستمین ایدیدور آغاز
ایلمز حیا اوتانماز بیرینه وفاسی یوخدور
ایلیوب منی حواله گنه محنت و ملاله
نیلیوم بوهرزه بختین منه بیر حماسی یوخدور
ستم و غمی توکنمز ئولور مده رحمه گلمز
بوزمانه نین منیم تک غمه مبتلاسی یوخدور
دوتوب اوت گنه آلوشما بیله چوخداپیس دانیشما
بو سبب سنونله آخر فلکین آراسی یوخدور
بوسوزی دانشماز عاقل اولا گر بلایه قابل
سوله هانسی شخص کامل الم و بلاسی یوخدور
منیده بیراوزگه لیلی ایلدی بو چولده رسوا
بو بلالی روزگارین من ایله وفاسی یوخدور
یوخ ایدن بیرى نصیحت ایلسین اونا مذمت
مگر ای منیم عزیزیم بو گونین صیاسی یوخدور

عجب آنلامازیمیش سن، سییلین آغاروب ییلمن
نه جهت بوشوخ و شنگین سنه اعتناسی یوخدور
بو ظریف و شوخ و شیدا ایلدی خیال گویا
آتیلوبدور باشدا بودکی اوزنین لباسی یوخدور
دونی قالمیوبدی ییلدن شالی بیش قاریش غزیلدن
ایاغندا کفش صاغری النین حناسی یوخدور
بونى ییل بو قدر پول سیز پلو و پلاس و جولسیز
یرین اولسا باغ جنت گنده جلاسی یوخدور
بایینی کسیددی قاتما دورایاغه بوردا یاتما
ایله فکر عمر گیچدی گریون قفاسی یوخدور
ایشین اولدی ناله و آه گذران دگل بو بالله
داخی ایستمه بو عمری گیدوب اول صفاسی یوخدور
ایشیمیز عجب شلوقدور بیرى اهل درد یوخدور
بابا مدرسه گورو بسوز که او نین خلاسی یوخدور
بخصوص اهل قروین کسه حق پر ئوزده نسلین
همه نابکار و بی دین بیرى نین آتاسی یوخدور
هانی ایندی ملاجعفر اونا خصم اولایمیر
ایلیوب یقین جزاده بو عمل جزاسی یوخدور
گله لعنت خدایه یته دردی منتهایه
دوشه قرخ ایکی بلایه ایشیدوم دواسی یوخدور
قوی ایته سوزون دانشما من ئولوم گل ئوستون آشما
گورورن که سید نقیین بوسوزه رضاسی یوخدور

سن اوز یوی ایتمه بیعار سوزی چوخ اوز اتماقور تار
 ایلمه کلامی تکرار نیچون اقتضاسی یو خودور
 بو کدورت و ملاله آلوب ایچ نیچه پیاله
 عبث عمری ویرمه باده بوجهران بقاسی یو خودور
 سوله ساقیا او مهر و سالا مجلسه هیاهو
 هانی مطرب غزل گو نمی نیم صداسی یو خودور
 تلف اولدی عمرهی هی دور اولان او شاقلارادی
 هانی دنبک و دف ونی نیه بس نواسی یو خودور
 اولا گوش نه فلک کر قالامات چرخ چنبر
 دیمسون کسی مغنی سسی نین غناسی یو خودور (۱)
 ای یار سنین زلفوه گر شانه گر کدور
 پس زلف پریشانوه دیوانه گر کدور
 مشاطه گر اول کاکل افشانه گر کدور
 بو عاشق دیوانیه ویرانه گر کدور
 اول آله گوزین لاله ئوزین جانه صفادور
 چوخ ایتمه بزک بو بز گون خلقه جفادور
 وورما تلیوه شانه، او ریحانه روادور
 چکمه گوزیوه سرمه، اوجیرانه گر کدور

۱ - ابیات فوق در نسخه چاپی نیست و ظاهراً از اشعار آغاز جوانی و ابتدای شاعری حکیم هیدجی است چه علاوه بر تخلص (مغنی) که در آغاز شاعری بدان تخلص میکرده است از حیث مضمون و سیاق کلام نیز چندان متین نیست.

گو گلوم قوشون آللادی ئوزین دانه خالی
 سالسون اوزون اول دامه یوخی اوز گه خیالی
 گل قوی دولانوم باشوا پروانه مثالی
 شمعین باشنا دونمگه پروانه گر کدور
 هور گوتدی گوزون قاره سی آهوی خطادن
 گوردی گون ئوزون آی بولوطا گیردی حیادن
 سالدی گل ئوزین صفحه گلزاری صفادن
 سن ایلمه زینت او گلستانه گر کدور
 سن سن بوسنوق گو گلمین ای یار سروری
 گیتمه گیدر ای گوزلریمون قوت و نوری
 گل قوی دییه لرکیم، او توروب دیویله حوری
 بیکاره لره صحبت و افسانه گر کدور
 بیر لحظه گلوب یانمه اگلش سنی تاری
 گپلش ایله خشنود اوزیندن بو فکاری
 غمزن اوخنی ایتمه گلن اوزگیه ساری
 جانم سنه قربان اولا بر جانه گر کدور
 الله آلا گوز آز یارادوب سن کیمی زیبا
 گوردی گل ئوزین گوزلریم ای گوزلری شهلا
 قلییم قوشی زلفین دیننی ایلدی ماوا -
 عالم بیله دور هر قوشا بیر لانه گر کدور
 قویدون قازالاخ تک منی بو چولده لواسیز
 قوی عاشقوی ئولدیره بو درد دواسیز

بیر باش که بو عالمده اولاشق و هواسیز
 میدانده دوشوب توپ کیمی چو گانه گر کدور
 سن چوخ ایلدون جورو جفا لر منه باری
 من گوز گوتوروب ترك ایلزم سن کیمی یاری
 بیر گوز که سینه باخدی ، باخا اوز گیه ساری
 چیخسون ، اونشان اولماقا پیکانه گر کدور
 ای داش ئورگی تا هاچاقا ناله و افغان
 نولسون منه ، سن ایلین آخر منی نالان
 ترسا دگلم بلکه و ارام پاك مسلمان
 ای کافر اگر رحم مسلمانده گر کدور
 بو مهر و وفا سیز یتوروب جانی دوداغه
 یاندی اوتینه جان ، نهجه پروانه چراغه
 زهر اولدی بو دیرلیق منه ساقی دور ایاغه
 بو هست و خرابه نهجه پیمانه گر کدور
 بو مدرسه کنجینده منه عمر تو کندی
 که باغچه قراقین گزرم گاه خرندی
 دور دوت الین اخراج ایله بوردان بو لوندی
 من عاشق رندم منه میخانه گر کدور
 قاضی نین عیاسین ایلین تیر اولور دامه
 وه واعظه قارپوز کیمی گیلدیردی عمامه
 زاهد سینه گول وورماقا جهال و عوامه
 اول وصله دون ، سبحة صد دانه گر کدور

بو شیخه باخون ایشلری بیر یرلی او یوندور
 عابد آجیقی گلمسه چوخ بوینی یوغوندور
 بوقاره آقاج بورنه سی یا اینکه بویوندور
 بو نولوق اپچین بالا دگر مانه گر کدور
 بیعار لقون قیلدی سنی خوار مغنی
 دین حقنه دیر ناچه یوخون عار مغنی
 خلقیله دین یوخ نه ایشین وار مغنی
 تحصیل ادب ای گوزل انسانه گر کدور (۱)
 بو روزگار گیچر یاخشی روزگار گلور
 گو گل داروخما غم ایتمه که غمگسار گلور
 دومان دوتوب یرئوزین گریاغار هوادق قار
 گیچر گیدر بو سویوق قیش گنه بهار گلور
 اگر اوچاق که سفر ایتدی یار گیتدی بخت
 خوش اول گونه قایدور بختان او یار گلور
 گیجه گونوز چکرم آه تیکمیشم یولا گوز
 گوروم هاچاغ گنه اول یار گلعدار گلور
 سولوب جوانلقمون رنگی ، باش وقاش آقاروب
 بلی بهار بیتر لاله ، قیشده قار گلور
 تلمسه بو شهون عهدینده گر ستم یتشور
 بو شهر یار گیدر آیری شهر یار گلور (۲)

۱ - این ابیات در نسخه چاپی نیست .

۲ - مراد یکی از سلاسلین قاجار است (رجوع کنید به صفحه ۲۲۴ حاشیه ۱)

اوشه که دشمنه ساتدی رعیتی گوردون
 نجه اجل او خونا سینه سی دچار گلور
 دولانما بوش به به جان گیت اوزینچی پیرایش تاپ
 دیمه منه که بگم کسب و کار عار گلور
 آدام اوچاق که گلور قونشی بورجینی ایستر
 باشار مادی ویره دنیا گوزینه تار گلور
 مثلده وار که ایگید اوندی دوقوزی دوندی
 اکنده اولمادی پالتار نظرده خوار گلور
 واروم عجب که اگر هر نجه لباس اولسون
 گینده اکنیمه من قصا یا که دار گلور
 آلوب کمند صفت تسبیحی اله زاهد
 باخار گوره که هاچاق دامنه شکار گلور
 بو حالی ترک ایله مهمل دانشما هیدجلو
 بوسوزده بعضی لرین قلبنه غبار گلور
 سیز باخون بخته هر اول کس بیزه همسایه گلور
 بیزه بور آغری اولور درد و غمه مایه گلور
 قونشودان قونشویه گر آش گیدر قورمه گیدر
 بو بیزوق باشمزه داش گلور و قایه گلور
 گر بو معلوم اولوب گوندن ایشیق آیه یتر
 ناتنی آیدان دوتولور گون توزینه سایه گلور
 هیدجی هیچ دانشما ایله اوز پایوه شکر
 دوزاگر باشوه گوگدن کجک و پایه گلور

گرالیندن دوتا یردن گوگه آسان آپاریر
 اول که گوگدن یره شاننده اونون آیه گلور
 واروم خیال گر ای دوست اولسا بو قیش یاز
 سنین هوایه گنه قوش کیمی ایدم پرواز
 گو گل همیشه چکر حسرتین گنه گله سن
 نجه ایدر قازالاق آرزو یتشسون یاز
 بو گون بیله بو غریبی سیخوبدور آیریلقن
 بوقسمیله دمری باور ایتمه سیخسون گاز
 گوزوم یو لوندا قالبوب تا هاچاق گلیر پیغام
 قولاق دوتوب قاپو یا تا هاچاق یتر آواز
 سنین سرا غوه ایودن چخوم چوله کم کم
 ندور علاج دوتوب بویولی گیدیم آز آز
 سنه یتر ایده سن ناز ای عرب بالا سی
 بو گون مسلم اولوبدور سنه عراق و حجاز
 منم که دو نمدی بیر یول مرادیمه ایام
 منم که اولمادی بیر گون فلک منملن ساز
 منی بو شهرده بیر آلاگوز شکار ایتدی
 نجه گوگرچینی گویده شکار ایدر شهباز
 دوگون دوگون تلی هریان توزینده کسمه لری
 ایدیپ ولایت طهرانی خطه اهو از
 اولار که وصف ایلوبلر صفاده شیرازی
 منه گمان یوخی ترجیح هیدجه شیراز

هر قیش دالیجه یاز گلور هر گیجه گونوز
ایمدی که گون باتوب قارا لوقدور تلسمیوز
لقمان بویوردی چولده ایتور دوز یولی گجه
مالدان انوب ایدوز اوتوراق تا اولا گونوز
چوخلار گمان ایدوبله یالان دانی دوغرویه
قوش بسکه قشقرور هله یرسوزاوخور خروز
هرکیم بو گون دییر که منم صاحب زمان
آلانمیوز زمان ظهور اولمیوب هنوز
میرزا رضانین اوغلی دییر لر امامدور
بو سوزلری آدام ایشیدنده او لور قودوز
گر بو دلی امام اولا پس من پیمبرم
گر بو پیمبر اولسا منم یوخسا هورمز (۱)
بو فرقیه پیمبر اولاندا بیله بزو
دان ایتمه اولسا بعضله گر خدا اوکوز
یول منزله اودور که پیمبر ویروب نشان
خوش حالنه اوکیم بویولی دوتدی گیتدی دوز
حق جد و جهد ایلینه گوسترور یولی
ئوز غیر حقه قویما سنه حق گتورسون ئوز
حاجت آپارما بندیه ، مخلوقه تیگمه گوز
الله دن اوزگه سی اولاهر کیم امیدین ئوز

۱ - مخفف اهور مزدا است که در فارسی بصور هورمزد و هورمز و هرمز در آمده است و مرکب است از : هور (سرور) و مزدا (دانا) که جمعا بمعنی سرور و خدای دانا است .

محض بهانه خلقه اوخور وعظ هیدجی
حق بنده سین بهشته آپارماز بهانه سوز

((نصیحت))

منیم نصیحتمه دیر قولاق ، طولاما باش
اگر مزاجوه حق سوز آجی گلیر ، تابلاش
غرور و نخوتی قوی یانه ، خلقوی ایله خوش
هر اول کسه یترن ویر سلام ، دی شاباش
ایلان کیمی یتنه وورما نیش ، ساخلا دلین
کیم کیمی گورنی قاپما اولما کلب هراش
عقللی اول باشوی سال اشاقه دوز یول گیت
ایاغون آلتنا باخ دگمسون ایاغوه داش
حدیثدور یاشاماز اول کیم انجدور خلقی
اوکس مرادینه وارماز که آختارور پرخاش
یالان دانشما ، یالانچی ، خدایه دوردشمن
یامانلق ایتمه ، یاماندور ، یامانلقه پاداش
گده دده سنه بیرایش بویوردی بورما بویون
نه نه اگر سنی دو گدی اشاقه ساللما قاش
آنان ایاغنن آلتندا دور بهشت اگر
وارون بهشته طمع قوی آنان ایاغنه باش
بالامچوله که چیخرسان گوتوراوزونله چورک
اگر یولا گیدرن بیر نفر آپار یولداش

وارون قباقدہ سفر یر رفیق تاپ بویولی
ایاغ یالین گیده بیلمن دور ایله فکر کلاش
رفیق اوز عملندور یانونجه بوردان آپار
خوراک بنده لقون حقه بوردایله تلاش
بیم امانته هر گز خیانت ایتمه اگر
بیری سوزین سنه تاپشردی سرین ایلمه فاش
آچیق دانیش سوزی، تریتمه باش اوزاتما لون
لجاجت ایلمه تند اولما دی یواش و یواش
سن اوز گنین سوزینه گپله شنده سوز قاتما
قاتاندا سو دوشر اوت ئوسته قینماقدان آش
منیم نصیحتیم ایتمز اثر بودور جهتی
که آز اوتیله آلماز اودون کیم اولدی یاش
منه دییرلر حقیقت یوخی سوزینده اثر
بهشته میل جهنمدن ایتمز استیحا
بلی بیله دوتاروق دوغرو دور بو سوز اما
ئورك که یانمادی گوزدن ئوزه توکولمز یاش
دییرلر زاهد سالوسه خلق ساده و صاف
منیم کیمی دلیه رند و زیرک و قلاش
آجوشما حوصله قیل هیدجی چوورصلوات
دانشما آغزیوی یوم مطالبین قوی ئوسته داش

دییرلر عارف حق هس و بش دور بسام (۱)
همیشه طالب دیدار شاد دور بشاش
اوغلوم آتا اوشاقنه ویرسون گرك امك
هر سوز آتا دییر اونا ویر ماق قولاق گرك
من امتحان و تجربه ایتدیم هر اول اوغول
اولدی آتا آنا سنه عاق تاپمادی چورك
دانایه اول غلام سنه اور گدوب ادب
استاده قوللوق ایله ویریب دور سنه امك
حرمت ایله قوجایه، قوناقی عزیز دوت
ال دوت بالام یخلمیشا، اول عاجزه کومك
آنلا سوزی دانش دیمه هر یرده هر سوزی
اندازه قوی دانیشماقا دوت آغزیوه جهك
اوچ زاد یتوب خبرده اونوتما بواوچ زادی
یول گیتمه تك، غذاییمه تك، ایوده یاتما تك
ایرانه قیل قناعت اگر یوخ سکنجین
گی اگونه پلاس اگر اولمادی ایپك
یی هر نمه قباقه گلور، آش یا پلو
گی هر نمه میسر اولور، شال یا برک
نفس شیریر نوختاسنی سالما بوینونه
ایستر شرارت ایلیه وور باشنه کچك

۱ - شیخ ابوعلی سینا در اشارات فرموده است: العارف هس و بش و بسام و محقق در شرح آن فرماید: رجل هس و بش و بسام ای طلق الوجه و کثیر التبسم.

هر کیمسیه او کوز کیمی گوسترمه بوینوزون
 ایت تک یو گورمه هر گوره نی قاپما ای کوپک
 الله بنده لق ایله اول مالک رقاب
 شیطانله اولما قول، سنه قوللوق ایدر ملک
 مکر و فساد ریشه سنی قلبدن قوپار
 مهر و وداد تخمینی جان مزرعنده اک
 دنیاچه اویمه ظاهرینه باخما بو قری
 آلاتماغا سنی ئوزینی ایلیوب بزک
 بوست عهد کیمسیه هر گز وفاسی یوخ
 بو بی وفایه گر کیشیین باغلاها ئورک
 وای حالنه اوکس که دییر ایلمز اوزی
 اوز قولنه عمل یری قطعاً اولور درک
 اول کیم دییر سوزی عمل ایتمز اوزی منم
 بیلمز مثله وار که گوتورمز ملک هنک (۱)
 بیر کس گیچن گیجه یوخوما گلدی کای فلان
 بیهوده سویلمه سنه اولماز روا دیلک (۲)
 من باشمه نه کول توکوم ای وای قالامشام
 بیچاره یالواروم کیمه کیمدن دوتوم اناک

چوخ هیدجی داروخماغم ایتمه خدایه اول
 امیدوار عفو، دگل یاخشی یاس و شک

- ۱ - هنک : شوخی .
 ۲ - دیلک : مراد و آرزو .

گوگل آغلاما آغلاما گولگلن گول
 بهار اولدی گلدی گنه گلشنه گل
 بهارین یلی روحیمی قیلدی تازه
 چکاوک سسی طبعیمی ایتدی شنگل (۱)
 دگل عقلدن توبه گل موسمنده
 هانی ساقی شوخ و شیرین شمایل (۲)
 دور ای عارضی لاله قدی صنوبر
 گل ای آغزی گل غنچه سی زلفی سنبل
 گوگل گلستانده غم ریشه سین قاز
 دونون گئی گتورمی اوتوردی دانش گول
 بیلله فصلده توبه قیلماق خطا دور
 گر کمز گیده احترام گل و مل
 دییر زاهد ایتمز منمچون تفاوت
 قیاقوی غازیله آواز بلبل
 بو حیوانه آدم دییرلر منه دیو
 بو نادانه عاقل دییرلر منه خل
 اوتا عود و عنبر توکر سن نه ویجه (۳)
 بو نونچون نه فرقی قالات و قرنفل

- ۱ - شنگل : مخفف شنکول است .
 ۲ - یکی از عیوب قافیه اختلاف توجیه است و توجیه در اصطلاح
 اهل فن به حرکت ما قبل روی ساکن گفته میشود حکیم هیدجی در غزل
 فوق مرتکب این خطا و عیب شده است چه شمایل را با گل و سنبل قافیه
 ساخته ، ماقبل لام در شمایل مکسور و در سایر قوافی مضمون است .
 ۱ - در نسخه چاپی (وسچه) آمده غلط است .

دیدیم زهد و تقوی منیملن قایر ماز
مگر توکدولر زاهدین باشنه کل
دیدیم یولچییه دان چاغی من یورولدوم
شلم چوخ آغردور بیر آز ایله یونگل
بو دنیا دنی دور بونا آرخالانما
اگر هوشیارن گر کمز تا مل
دیدن هیدجی گیتدی یولداش یوبانما
بودور ایسترن آغلا یا ایسترن گول

فصل گل اولدی شیشه لره دور گلاب قیل
گل ای گوزل دوام یوخی سن شتاب قیل
سو ییلمسن سو سیز لارا ویرماق ثوابدور
گر ایسترن ثواب قیلان دور ثواب قیل
بوانس و حال حلقه سنه سقمز اوزگه لر
گر غیر دوست ایستیه گل سین جواب قیل
دور بیر ایاغه سرو اوزین آرتوق او گم سین
گل چوخ اوزین بگنمیه اوزدن نقاب قیل
ککلیک گر ایتسه ناز که قرمز دور اللری
چک سرمه ال ایا غوی سنده خضاب قیل
دیوانه ایلوب منی زنجیر دور گتور
بیر گل ئوزین محبتی ، فکر طناب قیل
کیمدور دیسون اوسودقوما ؟ کیم دیوب سنه
بو عاجزی فراقوه یاندر کباب قیل

بس تکمیشم گوزل یولوا گوز اوسانمشام
چوخ انتظار ویرمه منه آز عذاب قیل
گل رحمه گوریول ئوسته هاچاغدان اوتور مشام
قوی باشمه ایاغ منی تبراق حساب قیل (۱)
اوتوز بش ایلدی یالوارور الله هیدجی
الله اونون دعا سینیده مستجاب قیل
سنون وصالوه ای دوست گر من ناکام
تا پوم مجال قمو ایشلریم تا پار انجام
خیال زلفین ایله شامی ایلرم گوندوز
امید وصلین ایله صبحی ایلرم آقشام
او گون که سن گلن اول گون منه اولور نوروز
هراول گنجه سن اولان اول گنجه اولور بیرام
اودون یا خوب ئورگی من نجه اولوم خاموش
او خون دلوب جگری منه نجه دوتوم آرام
سنین که وئجوه گلمز من اود دوتوب یاندوم
سنین که خرجوه گیتمز سماجت و ابرام
ترحم ایلمه دین هر نه قدر یالواردوم
جوابمی دیمه دین هر نه ایلدیم پیغام
منی بو خلقین ایچنده سن ایله دین رسوا
منی بو شهرین ایچنده سن ایله دین بدنام

سنین سراغوه ایتدیم سفر ولایتدن
 سنین گمانوه قیلدیم بو زحمته اقدام
 نجه ایدیم منه یار اولماسا اگر طالع
 هارا گتدیم منه ساز اولمیا اگر ایام
 منه هامی دیدیلر قیل حذر او کاکادن
 او حلقیه دوشن اولماز خلاص الدوم خام
 او عشوه دور سنه یا فتنه، غمزه یا پیکان
 او خال دور سویله یا دانه، زلفدور یادام
 او غنچه یا سنین آغزین او طره یا ریحان
 او لاله یا سنین اوردین (۱) او نقره یا اندام
 نولور ویرن منه بیر بوسه ای ئوزی آلما
 نولور باخان منه بیر لحظه ای گوزی بادام
 یقینیم اولدی من ئوللم یتیشمه میش کاهه
 جهاندا اولمیا بیر کس منیم کیمی نا کام
 منیم مزاریمی هر کیمسه ایسته دی تاپسون
 گوتورسین او جنا توپراقی ایتسون استشمام
 او اود که سن منه ووردون منیم مزاریمدن
 گلور یانوق جگر ایسی ایدینجه حشر قیام

۱ - ظاهراً مراد هیدجی از (اورت) که بمعنی لب فارسی است گونه می باشد چه مشبه به آنرا لاله آورده است تشبیه گونه به لاله امر عادی است و در میان شعرا رواج دارد ولی تشبیه لب به لاله دور از ذوق سلیم و سلیقه مستقیم است.

رضادور ئولماقینا هیدجی بودیر لیقدان
 اگر گلن باشنین ئوسته جان ویرن هنگام
 خدا ییلور که من ای دوست بی وفا دگلم
 یو خوم خلاف و خطا دوست بی صفا دگلم
 وفا و مهر اگر اوز گه لرده آز تاپیایور
 من اوز گه لر کیمی بی مهر و بی وفا دگلم
 دیمم جفا ایلمه من جفایه تاییم وار
 ولی بو قدر ده مستوجب جفا دگلم
 سنه نه ایتیمیشم ای دردیمین دواسی بو گون
 اوزانمشام ئولورم لایق شفا دگلم
 علاج یوخ منی بودرد ئولدورر ییلیرم
 دور ای طیب که من قابل دوا دگلم
 رضایم ئولماقا تا قورتولوم منه بیر یسی
 گر آغلیا من ئولندن صوراً رضا دگلم
 قوجالمشام دوشومون باشمون توکی آغاروب
 یوخوم ئورکده هرس طالب هوی دگلم
 منه دییرلر دیمه خلق ایچنده من دلیم
 یالان نیه دانشوم دشمن خدا دگلم
 من او گمرم (۱) اوزیمی کبر و نازیوخ منده
 خدایه شکر که بو درده مبتلا دگلم

عقلیم دلیم من پیسم اگر یاخشی
ایله بویام که وارام آدم ریاد گلم

قلمیج

من اول رفیق شفیق درست پیمانم
حریف حجره و گرما به و گلستانم (۱)
بو گون اوزی سوزی دوز گون اگر تا بولسامنم
بو سوز دگل من اوزوم بو سوزومده برهانم
منم که مهر و وفا مسلکنده سالارم
منم که صدق و صفا کشورینده سلطانم
دیمم وفا و صفاده منیم نظیر یوخوم
ولی وفا و صفا قالبنده من جانم
نه قدر هر نجه ای دوست قوللوق اولسا بویور
قباقدای حاضر خدمت ، مطیع فرمانم
من اول بلایه دوزن جان ئوزن جفا چکنم
همیشه دوست یولوندا قادایه قالخانم
مقام عزمده آغزون کیمی گوزل جمعم
بو حاله باخما که زلفون کیمی پریشانم
منه دییرلر نه چوخ قاره گوز لری او گرن
بلی منم که بو گل ئوز لره غزل خوانم

۱ - خواجه فرماید :

اگر رفیق شفیقی درست پیمان باش حریف حجره و گرما به و گلستان باش
دیوان حافظ باهتمام دکتر عنی و علامه قزوینی ص ۱۸۵ .

منم که شور و محبتده شهره شهرم
منم که مهر و مودتده جار دورانم
تیکلدی چکنمه هیدجده داقداقان آغاجی (۱)
بیله دوشوب که بو گونلر مقیم طهرانم
منیمله چوخ اوتوروب دور دیلار دوشونمه دیلر
که من کیمه گوره آواره بیابانم
اگر دولاندی تلاش ایتدی نچه گون هر کیم
یتشدی کامه مگر من هنوز ویلانم
دییرلر یوخسا دگل پاک نیتون ایتمز
سوزین اثر ، نه بیلوم من اوزومده حیرانم
هانی او کس چیخارا جانمی بو حیرتدن
اوزون خدا منه ده رحم قیل مسلمانم
ایراق دگل کرمندن اگر گچن مندن
سنه گناه چوخ ایتدیم بو گون بشیمانم
سنین یولوندامن ای دوست جانمی ئوزدوم
نه قدر جور و جفا ایلدین منه دوز دوم
ئور کدن ئوز که لرین مهرینی یودوم قیلدیم
سنه محبتمی صاف سو کیمی سوز دوم (۲)
دیدیم مگر دوتا بیر گون عنایتون الیمی
بیلوب بو اولمیا جاقدر امیدیمی ئوزدوم

۱ - داقداقان آغاجی : تکه چوبی است که بر لباس نوزاد میدوزند

و مراد اینست که مولد من هیدج بوده است .

۲ - این بیت در نسخه چاپی نیست .

موزوم موزومدن اوتاندم بوخام سودادن
 نه قدر قوللوق اگر ایتدیم اولمادی مزدوم
 بونفس بوالهوسی یوز فسونیله نیچه گون
 سالوب ایلان کیمی چنتایه آغزینی بوزدوم
 آجشدی گوج گتوروب چخدی ایستدی چالسین
 منی ، دوشوب سویه بیرقسم ایلن سویی موزدوم
 منم دماغی قوری بینی بوش قرق عقلی
 یقوب بوسوزلری منجوق کیمی ساپادوزدوم
 اگر اویار منه بیر گیجه اولور مهمان
 بو جانی منده ایاغنده ایلرم قربان
 شکایت ایلرم بیرده طالعمدن اگر
 قبول ایلسه قربانلوقا منی جانان
 یوخوم هر اس موزومدن ، هانی بلا قلیجی
 دیون گله منه ، بوباش قادایه دور قلخان
 یازوب قضا قلمی آدیمه غم و المی
 یتر منه ستمی چرخ تا واریمدور جان
 جهاندا اولدی منیم قسمتیم غم و محنت
 نصیبیم اولدی منم روزگاردن هجران
 سنین خیالوه اوز خانمانمی پوزدوم
 سنه گوره ایلدیم ترک اولکه و ایوان
 سنین یولوندا نه لر چکمیشم خدا بیلسون
 سانوم جفا لریمی سانماقی دگل آسان

نه چوخ بلالره دوزدوم دیدیم نور کده مگر
 وصالوه یترم دردیمه اولور درمان
 سنین منه نور گین یانمادی تعجب دور
 گتوردی رحم منیم حالیمه زمین و زمان
 ندن قاپوندا منیم قوللوقوم قبول اولماز
 نه قدر گر چکرم جور گورمرم احسان
 کیمه (۱) شکایت ایدیم کیمسه یوخ یتن داده
 کیمه الندن ایدیم داد یوخ ایدن دیوان
 نورك یانار من اگر ناله ایلسم نه عجب
 اودون یاناندا گلور جوشه سسلنور قازقان
 کبابی سیخه چکوب قوی اوت موزستنه یل وور
 اگر سز یلدامادی ، منده ایلمم (۲) افغان
 هانی موزوم ؟ اونا ویرسین جزای خیر خدا
 او دور بو گون آتادان مهربان منه آنادان
 ایدر خلاص نفوسی قیود محنتدن
 اولور اونینله یاقو استراحته انسان
 منم که واله و ماتم همیشه سرگردان
 منیم مرادیمه هرگز دولانمادی دوران
 آسیلدی بور کیمه هیدجده مهره بوایام
 اولوب وطن منه دار الخلافه طهران

عنانی الدن آلوب گردش زمانه منی
 بوشهره سالدی بوشهری خداایده ویران
 متاع صبریمی قیلدی گل ئوزلی لر تاراج
 بساط دینمی بو قاره گوزلی لر تالان
 تاراقی قوی یره ای سودوقوم، خیالیم تک
 داغوتما کاکلوی ایتمه تلرون افشان
 گوگل قوشی ایلوب کاکلون ایچنده لوا (۱)
 ترحم ایله اونا لانه سیز دور اول حیوان
 صنم سن ایتمه بزک قوی بزک ایده طاوس
 گوزل سن ایتمه گوزون سرمه قوی ایده جیران
 ایاغه دور اوزونی چوخ بگنمسون شمشاد
 اوتوریره اوزینی آرتوق او گمسون (۲) طرلان
 بهار ایثسی (۳) گلیر ایستری گو گرسین گل
 قادان منه گله ساقی ایاغه دور سالان
 سنین الینده گتور توبه دن ایدیم تویه
 آلوم چکوم باشا پیمانه سندیریم پیمان
 منه دییرلر ئور کدن گل ئوز لیلر مهرین
 چیخار بواولمیه جاق حق بیلور یوخی امکان

۱ - لوا : در لهجه خمه بمعنی لانه است و در سایر نقاط آذربایجان (بووا) گفته میشود.

۲ - او گماق : تعریف کردن.

۳ - ایثسی : بمعنی بوی است.

ایوین دلینمیه زاهد منی اوچاغ دانلا
 گورهن بو ساده لری باده ویرمین ایمان
 بوگون منه قوجالقی تا بیلور جفا ایلر
 گوروم که پیراولا سان دور بالام گتور قلیان
 ساقی گتور . ندن ؟ اومی خوشگواردن
 می ، هانسی می ؟ اومی که یوخی فرقی ناردن
 گلدی . نمه ؟ بهار . گیدی بدور . نمه ؟ قرار
 جان دور نیجه ؟ نزار . ندن ؟ هجر یاردن
 ایلردیم آرزو . هارانی ؟ طرف گلشنی
 گو گلوم ایدردی یاد . هاچاقدان ؟ بهاردن
 من چوخ خوشوم گلور . نمیه ؟ بابل و گله
 من چوخ بدیم گلور . نمه دن ؟ قیش وقاردن
 مطرب . بلی بویور ؟ من ئولوم بیر ایاقه دور
 نیلوم ؟ آپارغمی . نه ایلن ؟ چنک وتاردن
 قوشلار گنه اوخور . هارادا ؟ مرغزاردن
 ککلیک سسی گلور . هارادان ؟ کوهساردن
 شاهد . بلی ؟ دونوم باشوا . خوب سوزون بویور
 فکرایت . نه وار ؟ دوشوب دور عمون خواب و خواردن
 نیلوم ؟ ایاغه دور . نوله ؟ گورسون عمون بویون
 اوندا گوتور نقاب . ندن ؟ اول عذاردن
 ساقی گتور . نیی ؟ بیله اول قانه دو نموشی
 ویر بیر دادیم . ندن ؟ بیله اول زهر ماردن

مطرب بویور گلن . نیلوم ؟ سازقیل نیی
 اوغلان چقارد چغانه نی . هاردان ؟ بوخاردن
 سنده اولان مغنی اوخی بیر نچه غزل
 گیزلینده ؟ یوخ . اوتانما چاغور آشکاردن
 سنده بالام ترنمه گل دی . نه قسم ایله ؟
 آلچاقدا ؟ خیر قورخما گلن دی یوخاردن
 من سالمیشام الیمدن . نمه نی ؟ مال و شوکتی
 من ال گوتورمیشم . نمه دن ؟ ننگ و عاردن
 من اعتنا یوخوم . نمیه ؟ قول زاهده
 قورخی یوخومدور . کیمدن ؟ رقیب حماردن
 هیچ اولدی اهل زهد . نجه ؟ بی ریا ، اگر
 قیلسا نماز . کیم ؟ بیرسی چارواداردن
 ساقی دولان دولانمیه . کیم ؟ چرخ کجمدار
 دوندرمه سال . کیمی ؟ فلکی بو مداردن
 مطرب . سوزون بویور ؟ سن اول آلهون دانش
 هانسی مقوله دن ؟ دی گلن وصف یاردن
 دی یار . هانسی یار ؟ منی خوار ایلین
 سندیردی عهدی قویدی منی شغل و کاردن
 هیچ التفات ایلمدی ؟ منکه گور مدیم
 وجهی ندور ؟ الیم ئوزولوب جاه و جاردن
 گیت التماس ایله . ایلرم رحمه گلمیری
 گل ال گوتور . منمکی گیچوب اختیاردن

عجزین ئمر یوخی ایلمز عجزه اعتنا
 آهین ییلوب حذر ایلمز آه و زاردن
 خوار ایتدیلر . کیمی ؟ منی . کیمار ؟ گل ئوزلی لر
 جور ایتدیلر . نقدر ؟ گیچوبدور شماردن
 وار خاطرینده ؟ هانسی ؟ او گون گیتدوق ابهره
 ابهرده قالمادوق . نیه بس ؟ اضطرابدن
 واردور یادینده ؟ هانسی ؟ گیدنده ملایره
 من صحبت ایلدیم . نمه دن ؟ باغ و ناردن
 بیر سوز دیوم . بویور ؟ منی خوار ایلدی غرور
 سالدی منی بوکبر . ندن ؟ اقتداردن
 یوخلق نه پیس اولور . بلی مفلس خسیس اولور
 پولسوز باخار نگارینه . هاردان ؟ کناردن
 من شکوه ایلرم . گنه کیمدن ؟ رقیبدن
 من ایلرم گله . گنه کیمدن ؟ نگاردن
 کیم واردی ؟ نیلرن ؟ دوراقلیانی دولدورا
 گو گلوم گنه آلیشدی . نمیچون ؟ شراردن
 ساقی . بلی ؟ قادان من آلوم . الله ایتمسون
 قور تار منی . ندن ؟ بو غم انتظاردن
 واللہی چیخمیشام . نمدن ؟ صبر و تابدن
 باللہی دویموشام . نمه دن ؟ بو دیاردن
 باغ گور قوجالمشام . نه سبب ؟ جور چرخدن
 طاقت یوخوم . نچون ؟ ستم روز گاردن

دوشدوم . هارا ؟ بورا . هاردور ؟ بوبلالی چول
 دوردوت الیم چیخارت . هارادان ؟ بودیاردن
 سن بودیاره گلدون اوزین ؟ یوخ گتیردیلر
 دی کیم سنی گتیردی ؟ سوروش هوشیاردن

☆ ☆ ☆

مطرب گتور نیی . نیی نیلوم ؟ حکایت ایت
 کیمدن دیوم ؟ تهمتن و اسفندیاردن
 جمشید نولدی ؟ نوش ایلدی مرک جامنی
 کاورس نولدی ؟ یوخ خبر اول شهریاردن
 دی کیقیاد ؟ ویردی فلک باده شوکتین
 کیخسروی ؟ او گلمدی دیشره مغاردن
 دی نولدی زال ؟ کیم نولدی ؟ روزگار
 رستم نجه اولدی ؟ قالدی قولی کارزاردن
 رستمده نولدی ؟ نولدی . عجب ؟ ایستمز عجب
 چوخ بیخدی . کیم ؟ سپهر بونون تک سواردن
 سهراب نولدی ؟ سوکدی اوزین قارننی فلک
 بهرام نولدی ؟ گلمدی . هارادان ؟ شکاردن
 بهمن هانی ؟ ییدی اونی . کیم ؟ ازدر اجل
 قارون نجه اولدی ؟ قالدی آد اول نامداردن
 اسکندر نولدی ؟ نولدی بلی گیتدی ظلمته
 دارا نجه اولدی ؟ گیچدی بومحتلوداردن

هرکس اولور نولور . نه بابا . باشوه قسم
 قالماز بیریری دیری بسوای کرد گاردن
 دی من نجه ؟ مگر نجه سن ؟ مایل فرار
 به به نه فایده . نمه دن ؟ بو فراردن
 بیل بوفلک ییخار . هارانی ؟ شمس العماره نی
 قویماز . نمه ؟ اثر . نمه دن ؟ اول تالاردن
 ییلدوم . نیی ؟ وفایوخ ایمیش . کیمده ؟ دهرده
 دنیا بعید ایمیش . نمه دن ؟ اعتباردن
 ایتمه اعتنا داخی . کیمه ؟ بویار و یولداشا
 گیت کس طمع داخی بو هامی دوستداردن
 گویانولوب ؟ توکندی . نمه ؟ عمر . نیلیوم ؟
 گویا خبر یوخون ؟ نمه دن ؟ کارو باردن
 نولموش ؟ گلوب قباقه منه بیر اوزون سفر
 هرگز خلاص یوخ . نمه دن ؟ بو گذاردن
 ای وای گل منیم هارا ما ؟ باشمه . نیمه ؟
 من دالدا قالمیشام . نمه دن ؟ همقطاردن
 یولداش . بلی ؟ قادان من آلوم . خوب سوزون بویور
 دور اول یتک . هارا ؟ یولا . کمیدن ؟ چاپاردن
 مطرب ایاغه دور . سوله فرمایشون ندور ؟
 سسلن اویات . کیمی ؟ منی خواب خماردن
 بیللن نه وار ؟ نه وار ؟ منه واضح اولوب مثال
 معلومدور منه . نمه ؟ شامیم نهاردن

ظاهر ایدر . نمه نمه نی ؟ کوزه اوز سویون
 بللی اولور . نمه نمه دن ؟ ایل بهاردن
 دور ای ندیم یوخلاما قویماز . بویورندیم (۱)
 دو لدور گتور بوکاسه نی . هاردان ؟ تغاردن
 یتدی سحر سروش گنه ایلمه خروش
 ای فرق ویرمه میش . نه یی ؟ هیوانی ناردن
 ساقی بالام . بالام نمه ؟ بسدور یورولمیون
 آخر توکت (۲) باش اوسته . او یان بیرجه خوابدن
 گلمز خوشون مگر . نمیه ؟ آز دانشماقا
 چخماز با شون مگر . نمه دن ؟ اقتصادن
 بسدور اولان مغنی . (۳) نولوب ؟ ایسترن نوله
 یات . نولدی ؟ یاتدی خلق ، گیجه گیچدی یاردن
 کیشی عیالنی ایودن چیخار گرک وورسون
 اوشاق اگر سوزه باخماز قولاقنی بورسون
 خبرده وارکه ایشیگدن گلنده اوز ایوینه
 خبر ویره اولا داخل اقلا اوسگورسون
 یولا گیدنده گوتوردی ایتی ، آتی میندی
 ایتی مرسلیه ، آتی یواش یواش سورسون
 داداش بو نفس کوپکدور اوننی بیله اورگت
 که کوشگرنده گیده سسلننده دوردور سون

۱ - ندیم مخفف نه ایدیم است

۲ - توکت : فعل امر از مصدر توکتماق یعنی تمام کردن

۳ - بدوآ تخلص مرحوم حکیم هیدجی مغنی بوده است

بیله آدام هانی اویدور ماسین اوننی شیطان
 ایله کیشی هانی نفس خیمشی تولدورسون
 بولار نه دور دیبرن هیدجی دانشما بو گون
 کیشی اودور ئوزینی قرخا بیققرین بورسون
 بوسوزلری دیمدی یای توکندی قیش گلدی
 هراول کسین کوموری اولسا کرسنی قورسون
 من اوز رفیقمه بیر گون دیدیم ئوزون قرخما
 قوجالمشان آجوشوب ایستدی منی وورسون
 گو گلیم دور تولوبدور بیر یوخ دیل بیلن اولسون
 آج بوقاپوننی منزله شاید گلن اولسون
 بس آغلادیم اولدی جگریم قان یتور الله
 بیر کس گوزومون یاشنی ئوزدن سیلن اولسون
 یولداش منه چوخدور دولانوم عالمی شاید
 بیر کیمسه تاپوم دردیمه درمان قیلان اولسون
 اوخ هر نه ایتی اولسا گمان ایلمه شخصین
 دنیاده شماتت کیمی باغرین دلن اولسون
 الله بو شهرین بختی دونوب تختی دولانسون (۱)
 مشکل بونین عهدینده دوداغی گولن اولسون
 ای مایه سی آز چوخ ایلمه ناله و فریاد
 سن دردییوی دی بلکه دواسین بیلن اولسون

۱ - ظاهراً مراد ناصرالدین شاه است زیرا بطوریکه هیدجی اشاره

میکند این غزلیات را در حدود سی و پنج سالگی سروده است و چون تاریخ

بقیه در صفحه بعد

ای دوست من بویوردوقوه قویمشام بویون
 گر ایسترن بو کوینگی مندن بویور سویون
 گر قوللوقا قبول ایدن اول حلقه بو قولاق
 ورایلرن اسیر او زنجیر بو بویون
 افسوس آیرلیق اودینه یاخدی جانمی
 گیتدی او نازنین ئوزینی گورمدیم دویون
 بیر گوزلری آلا ، بالاجبران ایچون گوگل (۱)
 ناله چکر نجه بالاسیچون ملر قویون
 ساقی منی غم الدن آپاردی ایاغه دور
 سالان گله قادان منه گورسون عمون بویون
 دنیایه او یمادیم من او چاغدان که آنلادیم
 محض خیال لذتینی ایشلرین اویون
 بو هیچ و پوچ مرحله دن گیچدی هیدجی
 یومدی گوزون قیامته قویدی قالا طویون

تولد وی سال ۱۲۷۰ هجری قمری است بنابراین غزلیات مزبور در حدود
 سال ۱۳۰۵ هجری قمری سروده شده و ابن تاریخ مصادف است با اواخر
 سلطنت ناصرالدین شاه زیرا میدانیم که ناصرالدینشاه در سال ۱۲۶۴
 قمری به سلطنت رسید و پس از پنجاه سال سلطنت مقتول شد و اگر فرض
 کنیم این غزل را پس از سی و پنج سالگی سروده است مصادف عهد مظفرالدینشاه
 یا محمد علی شاه خواهد بود.

۱ - در نسخه چاپی چنین آمده است : ((بیر گوزلری آلا بالا
 جیرانچول گول)).

نجه من آغلا میوم چکمیوم جگردن آه
 که هیچ و پوچیله عمر عزیزیم اولدی تباه
 اگر جهالت ایلن روز گاریم اولدی هدر
 بوگون نه فایده سی حالیمه تاسف و آه
 نه قدر یرلری گزدوم مگر تاپام بیرسین
 منی حقیقت مطلبدن ایلسین آگاه
 یولون نشانی آلدیم سراغ هر کیمدن
 دانشدی گوردوم اوزومدن بتر اونی گمراه
 نه بیر دلیل و نه بیرال دوتان نه داده یتن
 آدام کیمه آپارا چاره سیز قالاندا پناه
 هارا گیدوم نه ایدوم دردیمی کیمه دانشوم
 گیج اولموشام من، اوزون دوت الیمدن ای الله
 سنه گتیر میشم ئوز ، گل منی باغشلا بوگون
 قوجا لموشام اگر ایتدیم جوانلقیمده گناه
 یقین ئوزیله قاچور هیدجی خدا سندن
 گیچر فانه لا یتجیب دعوة لاه (۱)

صنم سنین اوزیوی اوخشادوم اگر آیه
 جفا اولور سنه یوخ آی ایچون ییله پایه
 جفا چوخ ایتمه مگر سالماقا بلایه منی
 سنی دوغوبدور آنان پرورش ووروب دایه

۱ - قال رسول الله صلی الله علیه وآله : ادعو الله و انتم موقنون
 بالاجابة فان الله لا یتجیب دعاء لاه (مجموعه ورام)

او گون که بیر گوروشه دینمی سنه ساتدوم
 بو گونده بیر او پوشه جانی قویمیشام مایه
 من اول کسم که همیشه وفا یولوندا منیم
 دگر ایاغیمه داش باشما گلور قایه
 دوزن بلایه منم هیدجی منملن غم
 گزر همیشه نجه شخصلن گزر سایه
 گلور خوشی منه بیر پاره نین بودور جهتی
 که باغلامام اوزیمه هیچوقت پیرایه
 کیمدور دییه اول شوخ گل ئوز غنچه دوداغه
 قیش گیتدی، بهار اولدی گلوب گل گنه باغه
 جانا چمنه چک طرب و عیش بساطین
 قربانین اولوم حجره خلوتده ها چاغه
 صبحین دمی گل موسمی نوروز هوا سی
 ناز ایتمه قادان جانمه ساقی دور ایاغه
 بیر چکه او می دن که دیریلدر ئولونی توك
 پیمانیه گلسمین بو قوجا بلکه دماغه
 یوخ تاب دیزیمده چکلوب نور گوزیمدن
 آرتار ایشیقی گر توکه سن یاغ چراغه
 گوپچک منه حقیندور ایدن ناز چتیندور
 طرلان ایده راضی ئوزینی صحبت زاغه

که که بو قوجا عاشقوه ایله نوازش
 قوی خلق دیسون ککلیک (۱) اولوب یار کلاغه
 آل بیر گنجه ئوز قوینوا جانا بو قوجانی
 تا صبح قوجاقینده جوان دورسون ایاغه (۲)
 ای ترک سنین تلر یوه طارم و خلخال
 قربان اول اول خالوه تبریز و مراغه
 سردار مؤید (۳) آجوقی گلسه بو سوزدن
 پاره ایدرم بو ورقی سلام اوجاغه
 ارباب صفا غنچه کیمی ئوزلری گولسون
 گلسون پیس آدم یونجه گیمی بوینی اوراغه
 بس پیر مغانه گله ایتدیم که نه وقته
 رنجور و گرفتار غم و غصه و داغه
 اولسیدی حقیقت منه معلوم بویوردی
 بیهرده دیزین قوجمه ئوزین سخما بوجاغه
 ای خام بو سودانی هوس ایلمه اولماز
 انباری توکن تویرییه دریانی چناغه

۱ - ککلیک : کبک را گویند

۲ - ظاهر آهیدجی به ابن بیت خواجه نظر داشته است :

گرچه پیرم توشبی تنک در آغوشم گیر

تا سحر که ز کنار تو جوان بر خیزم

۳ - سردار مؤید؛ ظفر الدوله فتح الله خان از اهل مراغه و از سالکان

جاده حقیقت و طریقت بوده است و با حکیم هیدجی دوستی داشت

تعجب ایلرم ای سود و قم سنی الله
 نه قدر خوش یاراد و بدور علا وجل اله
 قیلوب جلالنی ظاهر سنین جمالینده
 فما اجل و ما اعظم جلال الله
 صنم سنی گورن اوز که گوزلرله باخماز
 یقیندور ایتیمه جاق جلوه گل یانندا گیاه
 منم که دوست یولوندا جفادن انجیمرم
 نه چونکه مذهب عاشقده انجیماقدی گناه
 دیرلر گیتمه محبت یولوندا زحمت وار
 بو قورخلو یولا قویدوم ایاغ خدایه پناه
 اوچاغ که اوز که دن ئوزدوم امید یومدوم گوز
 منیم یانومدا تفاوت یوخی گدایله شاه
 گل ئوزلره گوره خوار ایتدی هیدجی اوزینی
 جهاندا ایستمدی اعتبار و عزت و جاه
 باغیریم ای دوست دونوب آیریلقدان قانه
 پس هاچاغ آیریلق ایامی یتر پایانه
 گریازوم آیرلقون شرحنی سقمز قلمه (۱)
 گر سانوم درد و غم و غصه می گلمز سانه
 هر نجه درده بو امیدیلره تابلاشدی گوگل
 کیم یتر و صلوه، دردی یتشور درمانه

اوتا ووردی اوزینی بلکه یتیشسین سنه جان
 اوت دوتوب یاندی نجه شمع یانار پروانه
 ئوزیوی ایستدی هر کیم گوره گوردی ئولومین
 وصلوه ایستدی هر کس یته یتدی جانه
 سنین امیدیه آتدیم اوزیمی دریایه
 الیمی دوت دوشوب عمریم گمیسی طوفانه
 سسلرم داده یتن یوخ باخارام اطرافه
 نجه تک قالدی قویون چولده باخار هریانه
 گونوز اولدی گیجه هر قوش کیدر اوز لانه سنه
 گون باتان چاغی مگر من که یوخومدور لانه
 گاه ککلیک کیمی مسکن ایلدیم کهمساری
 گاه بایقو کیمی منزل ایلدیم ویرانه
 ئوزدوم اوز جانیمی تاباش چخاروم بیر جهته
 پوزدوم اوز وضعی تا ایش یتیشه سامانه
 منه بیر گلمدی رحمین سنین ای دوست عجب
 منیم احوالیمه یاندی ئورگی بیگانه
 اوزون انصاف ویر ای دوست اگر اوز که لره
 من ایدیم شکوه الیندن یری واردور یانه
 نجه سن ایمدی دیوم اوز گیه گزلین سوزیمی
 ایدرم شرم گنه لعنت حق شیطان
 من سنین آدوه برک ایتدیم اوگون پیمانی
 من سنین یاد یوه چکدیم او گیجه پیمانه

سودوقوم تاسنی سودوم الیم ایشدن سوودی
 دوشدوم تولدوم که دوشوم اولدی نشان پیکانه
 من که سنم دگل اول قدرار انسان قوجالا
 ییلمرم شک واروم اوتوز بش اولوبدور یانه
 گوزیمون نوری گیدیبدور دیزیمین قوتی یوخ
 باخارام گوزگیه ساقالیمه دوشموش دانه
 سنین ای مهر و فاسیز ستمون قیلدی قوجا
 منی دوندردی اوجا قامتمی چوگانه
 منه ایران بو فضا سیله دونوبدور قفسه
 منه طهران بو صفا سیله دونوب زندانه
 گورهاچاغدان سنین آردینده جلای وطنم
 بی مروت نولا رحمین گله بو ویلانه
 سن منی خوار ایلدون من سوزی چلیاق دیبرم
 سن منه ظلم ایلدون آندایچرم قرانه
 کیمون عشقی منی چکدی جبل حمزیه (۱)
 ویردی دینیم کیمی سامانیمی کیم تالانه
 قیل الندن گله نی کیمسنه دن باک یوخوم
 هر نه ییلسن ایله یوخدور یتشن دیوانه

۱ - مرخوم هیدجی می نویسد : در سفر کربلای معلی در میان
 قزل رباط و شهبان کوهی است معروف به جبل حمزین در آنجا گهان
 دزدان بر سر قافله ریخته احوال و اموال زوار را بغارت بردند من نیز
 در آن گیر و دار گرفتار شدم با وصف این باز آرزوی چنان سفر را
 دارم هر چند در چنک اشقیاء گرفتار آیم

دو گرن دوک سو گرن سوک کسرن باشمی کس
 دوزهرم چاره یوخومدور گیدرم فرمانه
 رحم سیز آرسنه یالواردوم او گون آغلامادوم
 دیمدیم گل منی قایتارما گنه طهرانه
 اول خراب اولموشا گیتسم گیدرالدن دل و دین
 اول یخلموشدا منه صدمه دگر ایمانه
 سینمه ساده لرین طعنه سی هریان (۱) یتشیر
 نجه دعواده گلور نیزه و اوخ قالخانه
 منی بیر کپریگی اوخ قاشی کمان زلفی کمند
 گوزی جادو سوزی فتنه ایلمیش دیوانه
 یریشی قازدور اوخشاز باخوشی آهویه
 گیدیشی ککلیگه بندر گلیشی طرلانه
 غمزه و غنج دانیشماقی ایشی عشوه و ناز
 سحر دور باخماقی گلمز ییله زاد دورانه
 بو پری چهره یه عالم دیبر آدم بالاسی
 من که هر نه باخورام اوخشاری یوخ انسانه
 نوزیوی دوت گوزیوی یوم ایلمه شهری شولوق
 ای گوزی فتنه بو گون خلقه سوزی افسانه
 ایندی ییلدیم سنی گورمیش او گون اول کس که دیدی
 تازه لوقدا گنه بیر ترک گلوب ایرانه

۱ - هریان : چنین است در نسخه ماو نسخه چاپی ولی ظاهرا
 (هر آن) باید باشد

اوزیوی ایتمه برك خوار ایلمه طاووسی
 گوزیوه سرمه چکوب ویرمه آجوق جیرانه
 قاره گوز سرمه نی نیلر نیه زحمت چکرن
 یوخ دین کاکل افشانه نه لازم شانه
 گل اولور خوار اگر ئوز گتیرن گلزاره
 سرو اولور مات اگر دوشسه یولون بستانه
 کاکلن بندینه ککلیک کیمی بند اولدی گوگل
 سنی الله محبت ایله او حیوانه
 گیجه گوندوز یولوی گوزلرم آرام یوخوم
 که اطاقه گیدرم که چغارام ایوانه
 هیدجه کیمسه گیدن یوخ که احبایه یازوم
 تکمیون گوز یولا یوخ گلمگیم اول سامانه
 یله بللی اولور اولماز یتشاق بیر ییزینه
 اولدی امید بو ناکامه بدل حرمانه
 او یخلموشده ندور سری تاپولماز برکت
 کیمسه اول کنده باتماز چورگی ایرانه
 بو سوزوم بعضیلره مشته ایتیش غرضی
 دلیه یوخسا ملامت ایلمز فرزانه
 گر من اوز دردوغم و غصه می نظمه گتیرم
 اوخیاندا در و دیوار گلور افغانه
 سپر نسیم سحر عطر مشک هریانه
 مگر او یار چکر زلفنه گنه شانه

گوگل اوچوب قازالاق تک دولاندی هریانه
 اوگل ئوزون ایلدی زلفنین ایچین لانه
 صبا او دلبره دی وورما تللیویه تاراق
 داغوتما لانه سینی رحم قیل او حیوانه
 اوگون داغولدی خیالم قاتوشدی احوالم
 که دوشدی گوزلریم اول کاکل پریشانه
 ئورکلرین قوشونی صید قیلماغا زلفون
 ئوزونده دام قوروب خالدين سپوپ دانه
 صنم سنه گوره من دوشموشم بو احواله
 سنین خیالوه باش قویمشام بیابانه
 نولوردی سنده اگر بیر گلن منیم ئوزیمه
 قولاق آسان سوزیمه منتون قویان جانه
 بیر التماس واروم گلمسه اگر آجیقون
 معافدور دییه هر نه دانشسا دیوانه
 ئورك هوس ایدر اول گل کیمی ئوزیندن اوپوم
 بویور گلن گوروم آیا مرخصم یا نه
 بو آرزو سنه ممکن دگل مگر ئوله سن
 دانشما پوچ دور ای هیدجی چکیل یانه
 آدام که اولدی طمعکار سوز گلیر ئوزینه
 بلی طمعدن اولور هر نه گلسه انسانه
 دانشما زاهد اگر سوز ایشیتیمدیم سنه نه
 من اوز خداه گناه ایتدیم ایتمدیم سنه نه

خدا بهشت برینی ویروب سنه مننه نه
 سنین گمانوه من کاهه یتمه دیم سنه نه
 نچون منی سوگورن گیتیمیشم کلیسایه
 دگلدی کعبه نصیبیمده گیتمه دیم سنه نه
 مننه اگر دیدیلر گل قیلاق دالیندا نماز
 باخوب صلاحیمه بو امره یتمه دیم سنه نه
 دیدیم من ایلرم التفات دنیایه
 یریتدیم اوز سوزیمی یایر یتمه دیم سنه نه
 اوجاغی اوتلا بالام آش پیشمز اوز اوزینه
 هراول سوورئورگی آش توتون ۱ گئدر گوزینه
 جهان مثلده دگرمان فلك اونون داشی
 آدام که گوردی دگیرمانه توز قونار ئوزینه
 بیم ستم ایلمه خلقه ، رحم قیل ئوز یوه
 اوکس که ظلم ایدر ئوزگیه ، ایدر اوزینه
 هراول گچی که ووراردی قویونلاری گوردوم
 چوبان آقاجین آتوب گلدی دگدی بوینوزینه
 یالان دانشما دغل اولما خلق ایله یول گیت
 یتیر مرادینه اول کس یولون گیدر دوزینه
 اگر تاپولسا وفا بیر نفرده قدرین بیل
 بو بیر نفر او وفا سیز لرین دگر یوزینه

۱ توتون : در اصطلاح خمسه به معنی دود است .

مضایقه ایلمز هیدجی نصیحتده
 ولی نه فایده یوخدور قولا ق ویردن سوزینه
 اوزون خیال قیل انصاف ایله سنی تاری
 اولوبدی ترک قیلا یار بی جهت یاری
 گله یوخوم نیه ای دوست منزل آیرله سان
 گلوب گیدنده منیم حالیمی سوروش باری
 مگر چیخوبدی یادیندان گیدنده زنجانه
 چیخوب گلنده اول گونده کی ایوه ساری
 اوسوزلری که دانشور دوخ قباچه گل محمد
 از خادمیم که سورردی قباچه ماللاری
 گنه او گونلر ایچون شاد اولوب منیم گو گلیم
 قرار و طاقت الیمدن چخارتدی افساری
 اوجالدی شاه (۱) خدا بنده تک منیم آهیم
 مناره سی کیمی قوزاندی ناله و زاری
 کیمین یانندا شکایت ایدیم احبادن
 سالوبدی یار گوزیندن منی ایدوم زاری
 اول کیم آپاردی قیشی ، گتوردی بهاری
 قیلدی بدل سبزه و گله ، بوز و قاری
 کیمسه که یوخ یردن عالمی ایلدی وار
 قدرتی وار دور گنه یوخ ایلیه واری

۱ - مراد گنبد سلطانیه است :

بو نه عجب دوندره وصاله فراقی
 لطف قیلوب گوندره گله او نگاری
 اول که نه قدر آغلادیم او مهر و وفاسیز
 ایلمدی التفات بیر منه ساری
 عارضی گل قدی سرو دور ممه سی نار
 سرو آغاجندا کیم گور ویدور اناری
 گلدی باشیمدان چرخاردی عقل و شعوری
 گیتدی نور کدن آپاردی صبر و قراری
 اویمما بو دنیا به یوخ وفا و بقاسی
 چوخ کیشی نی مولدور و بایوینده بوقاری
 اول کیشی به جان فدا که ویردی طلاقین
 بودوه دن یومدی گوز گوتوردی مهاری
 ایلدی مولایه جلو به باغ فدکده
 گل منی آل مالک اول تمام دیاری
 شاه دیدی گیت ایراقه گلمه یاق من
 ایلرم اختیار سن کیمی یاری
 من سنه آلانمازام گیت اوز گنی اویدور
 ایتیمیشم اوچ یول سنین طلاقوی جاری
 کیمسه که گو گلنده یوخ محبت حیدر
 طاعتی اولماز قبول در که باری
 حقه علی دور ولی که حشر گونده
 قسمت ایدر کائناته جنت و ناری

ئوز گتیروب هید جی بو گون سنه مولی
 واسطه اول سن اونی باغشلیا تاری
 یاراشماز او گماقا بیر کیمسنه مگر تاری
 نجه واریتدی یوخی، یوخ ایدر گنه واری
 تمام خلق یرو گو گده جن و انس و ملک
 اولور هلاک مگر ذات حضرت باری
 قضای حقه رضا اول بو گون ازل گونده
 خدای هر نه مقدر ایدوب اولور جاری
 ایشه که ال قویاران او گده الله آدین آپار
 دولاشمیه سنه شیطان و یار و انصاری
 دالیجه سالماقا اولاد آدمی بو شقی
 گیدر دالیجه بو خلقین الینده افساری
 اوزون گوزتله بالام نفسدن اگر غفلت
 ایدن چکر سنی کم کم جهنمه ساری
 قاپار گلوب گیدنی ایت کیمی مرسله بونی
 یتر کوپک که آچیق قالدی خلقه آزاری
 هر اول که بوش دولانور چوخ بیر یاتار آرتوق
 دوتار هر آینه دشمن بو اوچ کسی تاری
 قارین قولی ایلمز بنده لق خداونده
 اولور او کوز کیمی فضل و کمالدن عاری
 کس اوز گیه ال اوز اتماز گراولساناموسی
 کیشی دل اوز گیه آچماز اگر اول عاری

خدایه شکر بونامرد خلته بورجوم یوخ
 قولاقنی کیشی نین بورجدور ایگر ساری
 سن ایتمه دان بویوک نعمتی بیلور قدرین
 فقیر و مفلس و رنج و تعب گرفتاری
 سویوق تو کنمدی گل بتمدی نولوردی گنه
 گلوب بهار آپارسیدی بوقیش و قاری
 فغان که حسرتی قالدی نور کده هیدجی (۱) اول
 سویوق بولا قلری باشی دومانلی داقلاری

قصیدین

ای نگار عزیز یوخ ضرری
 عمریم اولدی سنین یولندا تلاف
 نازنین قانمی اگر تو کرن
 بیله بیلمه سنه گوره ماتم
 من جلال خداده حیرانم
 ناتی الحق خلافتدور باخماق
 اوزومی ایسترم ایدم تو پراق
 دوغروسی حق رقیب سمتنه ور
 باخارام حق دییر بیله گوزگی
 منم آهی اوخی دلر داقی

گر کنم بر سر وفات سری
 سهل باشد زیان مختصری
 صبر کن تا به بینمت نظری
 عقل دارم بقدر خود قدری
 کاین جمال آفرید در بشری
 بر چنین روی باز بر دگری
 تا مگر بر سرم کنی گذری
 پیش خصم ایستاده چون سپری
 حیف باشد بدست بی بصری
 نکند در تو سنگدل اثری

۱ - در نسخه چاپی و در نسخه ما (هیدج) آمده است
 تصحیح متن قیاسی است

من بیلیردیم بو چاغه داشی برک
 چون بدیدم ز سنگ سخت تری
 هیدجی دور بو سوزلری قوشدی
 بیر بیر قاتدی شیریلن شکری

دوشدی بو گل اندامین تا باشمه سوداسی
 دنیا منه ئوز قویدی هنگامه و غوغاسی
 بو شوخ پری چهره آشوب سالوب شهره
 اول غمزه جادوسی اول نرگس شهلاسی
 بو دلبر بی مهرین آخر هوس عشقی
 قیلدی منی بو شهرین دیوانه و رسواسی
 قیلمیش منی بیر گل ئوز آواره عجب ییلموز
 من تک دگلم بش یوز وار عاشق شیداسی
 ویردی بو بت چینی تاراجه دل و دینی
 اول طره مشکینی اول عارض زیباسی
 اول سنبل افشاندور یا زلف پریشانی
 اول سرو خراماندور یا قامت رعناسی
 من گوز گوتوروم اوندان دنیا به گوره حاشا
 دنیا به برابر دور بیر لحظه تماشاسی
 بو داغلارین اولدیق بیز فرهادیله شیرینی

بو چوللرین اولدیق بیز مجنونله لیلای
 ای رشک پری عشقین گریاخدی منه جانی
 شمعون اودینه یانسون پروانه نه پرواسی

اوز یاروی انجتماع جانا جهتی نولسون
 مندن ئوزیوی دوتماق آیا نوله معناسی
 قوش تگ ئور گیم اوچدی زلفین تلنه دوشدی
 سالدی منی بو دامه اول دانه تمناسی
 اگدی منی یای طوری گل ئوزلی لرین جوری
 نیلیم فلکین دوری بو اولدی تقاضاسی
 بو خوش عملین زاهد اولسون اوزیوه عاید
 دی هر نه دیین سنله کیمسه یوخی دعواسی
 ساقی الیمی دوتسا وصله یترم یوخسا
 یوخ فایده سی شخصین اوز سعی و تقلاسی
 بدبخت گونی قاره بو عاشق آواده
 نه آخرت و دینی نه ظاهر دنیا سی
 کیمسه تانوماز من تگ بو گوهر ناپاکی
 اول صورت نحسی تگ با طلدور هیولا سی
 چوخ دانلاماقوی گیتسون بختی ییله دور نتسون ۱
 نومید دگل یتسون فریادینه مولا سی

دور بالام صبح یاو خلاشدی (۲) گلور زنک سسی
 قافله دوشدی یولا سنده یهرله (۳) فرسی

۱ - نتسون - مخفف (نه ایتسون) است

۲ - در نسخه چاپی (یاخونلاشدی) آمده

۳ - در نسخه چاپی (ایرله) آمده

بو هامو آرپا سامانی هدر ایتدون نه گونه
 بسلیوب بیر بیله قوللوق ایلدون اولدی بسی (۱)
 کو پگی باغلا بالام قاپمیا گر بعضلری
 لازم اولدی قاپا بوینندان اوچاغ آچ مرسی
 منی سیمرخ سحر سسلدی کای قاف قوشی
 آچ قچین باغنی وور بیر بیره سیندیر قفسی
 بو هامو گلشن و گلدن خس و خاشاکه گو گل
 باغلا ما ، همت ایدوب اوتلا بو خاشاک و خسی
 ساغر و سادیه قورشانما جوانلق هاچاغا
 آنلا مازلق نه قدر بوشلا هوی و هوسی
 سودو گوم سو گمه منی حق سنی دوزلو یارادوب
 سنی هر کیم گوره سومز ئورگی ئوز گه کسی
 ای اوزی شمع شبستانیمه ، پروانه صفت
 سنین عشقنده یانار هیدجی چخماز نفسی
 اول رضا قسمته ، وار حکمتی اللهون ایشی
 اول که دوندردی قیشا یایی ، ایدر یای قیشی
 هر نجه هر نه مقدر ایدوب اولسون اولاجاق
 ویر رضا حکم قضایه آچ ئوزیندن قریشی
 چوخ تلاش ایتمه تلمسه ایشه قوی وقتی گله
 یم ور یلمز قوزیا چخمیا آغزینده دیشی

۱ - اشاره به آنست که غرض عارف از تغذیه بدن لذت بردن نیست بلکه از قبیل تعلیف دواب است که احوال و انتقال او را در سفر آخرت و مهاجرت الی الله حمل نماید.

باغلانوب وقتنه هر زاد ، نجه کیم باغ اییه سی
 مدت ایستر که ایده می اوزومی نی قمیشی
 خلقه آزار ایدن خلقدن آزار گورر
 من ایشیم خلق ایله یوخ ، خلق منیمله نه ایشی
 یول کیدنده یره باخ یاخشی دگل نخوت وناز
 گلور الله آجیتی منع قیلوب بو یریشی (۱)
 عورته شخص گر کمز دییه گزلین سوزینی
 نهی اولوبدور ایلیه مصلحت عورتله کیشی
 زاهد و ساده و سالوسه وصیت ایلماق
 اونا بنذر که آدام تاپشورا قوردا چپشی
 هیدجی هوشوی یق باشوا چوخ یاوه دیمه
 یایه توخماقی بیله گوبسمه قیرران کرشی
 قوجالق اگدی منی دور قادای آلوم ساقی
 عمردن بیر نچه گوندن دگل آرتوق باقی
 دیش دوشوب بل بو کولوب ئوز قرشوب باش آغاروب
 نجه کیم قار یاغار قیشدا آغار دور داقی
 هوشمی باشدان آپار حالیمی زلفون کیمی پوز
 دوه مست اولدی یوک آلتندا گلیر اویناقی
 من دایانمام گیدرم عشق و محبت یولونی

گزرم بو چولی هریان اوجانی آلچاقی

۱ - اشاره است به آیه مبارکه : ولا تمش فی الارض مرحاً ان الله
 لایحب کل مختال فخور (سوره لقمان آیه ۱۷)

وار خبرده که آدام بیر زادی آختاردی تاپار
 باغلا دیم من بوامیده بلیمه قورشاقی
 سالک عارفه اوز حالیمی عرض ایتدیم اوگون
 دیدیم اول دوست گورن ممکن اولور گورماقی
 دیدی آچ باخ گوزیوی یوخسایتوبسن کامه
 ناتنی آچما بوسوزون یاخشی دگل چپلاقی
 چوخ سوزون صرفه سنو نیچون یوخی اصرار ایلمه
 ای دماغی قوری بینی بالا دار قورساقی
 دیلوی ساخلا سنی ویرمیه آخر ئولومه
 ئولومه ویردی بوسوزلرنجه شیخ اشراقی (۱)
 حق بویوردی بوسوزی دوغری دیدی یاخشی دگل
 سری ظاهر ایلماق ، ایمدی او دور یرراقی
 کیم بوموم آغزیمی ، اول سودوقمی اوخشاما قوم
 آیری وقته قالا ، یار باقی وصحبت باقی
 هیدجی عشق طربنامه سنی یازدی بوگون
 چولقادی عیش و فرح دفترینه اوراقی
 جهاندا ایسته مه دیم جاه و منصب و مالی
 دیدیم ئورك اوینی ئوزگه دن ایدیم خالی
 بو بینوایه طرف دوست باخمادی بیر یول
 گوگلدی قالدی قمو آرزو و آمالی

۱ - مراد ابوالفتح یحیی بن حبش امیرک ملقب به شهاب الدین
 سهروردی است که بقول ابن خلکان در اواخر سال ۵۸۸ در حلب کشته شد

هانی رفیق اونا غصه می قیلوم اظهار
 هانی طیب اونا دردی می ایدیم حالی
 منه دییرلر سنین نیتون دگل خالص
 تلاش وسعی یوخون همتون دگل عالی
 دوغور دییرلر ولی گرا آدم ایتردی یولی
 یاناردماغی دوشرشوقدان سووور(۱) دالی
 بلی بوبختی دولانموش بوجور چخبوب پشگی
 نده(۲) بوا ولدوزی یانموش(۳) بیله گلوب فالی
 سوزون قولاقه آسان یوخ عجیب یوخ جهتی
 مگر عمامه سی پوزقون یوغون دگل شالی
 سویوخ دانشما دیمه یاره هیدجی گیت دوز
 اوکس که لاف محبت وورار بودور حالی
 ئوزینده دام دور اول زلفی، دانه دور خالی
 باخوب گوگل قوشی گورجگقاریشدی احوالی
 تنک دوداقلاری قیماق، آغزینون سویی بال
 بو شوخ بیر یره قیماق ایلن قاتوب بالی
 یاخوب بوغنچه دوداق لاله تک منه جانی
 اگوب بوقدی الف، دال تک منه دالی

۱ - سووور: سرد میشود

۲ - نده: مخفف «نه ایده» است

۳ - یانموش: چنین است در نسخه ما و همچنین در نسخه چاپی ولی
 ظاهراً (یانموش) بمعنی غروب کرده صحیح است.

اگر بو ترک منیم گوگلومی آلا الینه
 باغیشلا رام تلینه اردیل و خلخالی (۱)
 بوروزگاردی ای سوودیکم یوخون ثانی
 مقد من هامو گوچکلره یوخون تالی
 گوزوم یولیندا دور ای گوزلرین قاداسی منه
 مگر گلن سنه ئوز دردی می ایدیم حالی
 گوزوم سارالدی کوکی انتظار تا هاچاغا
 توکندی عمر ئورک اولدی غصه پامالی
 صنم سنی سنادوم(۲) گیت وفا ومهرین یوخ
 دیمه کی شوخ و پری ئوزلرین بودور حالی
 حیف بو عمر عزیزه که ویچ سیز(۳) گئچدی
 هانی منیم کیمی مغزی شعوردن خالی
 من اول کسم که نه دنیا سی وار نه آخرتی
 نه فهمی وار نه کمالی نه ملک و نه مالی
 خدا بیلور که محبت یولندا هیدجلو
 بلی بو کولدی قوجالیدی آقاردی سقالی
 چخدی جانانیم اوطاقدان جسمدن جانیم کیمی
 گیتدی جیرانیم الیمدن دین وایمانیم کیمی

۱ - ظاهراً به این بیت خواجه نظر داشته است:

اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را

به خال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را

۲ - سناماق: امتحان کردن

۳ - ویچ سیز: بدون فایده

گیچدی یل تک من باخاردوم یل داغوتدی چگننه
 عنبر اوشان کاکلین حال پریشانیم کیمی
 سسلدیم هان ای محبت سیزبت نا مهربان
 گتمه گل سندرما عهدی قلب ویرانیم کیمی
 دوندی اوخ تک غمزه سین تندایتدی تو کسون قانیمی
 قرمز ایتدی عارض گلنارینی قانیم کیمی
 قیلیمشام چوخ باغ و بستانی تماشا گورمدیم
 بوئوزی گل آغزی غنچه زلفی ریحانیم کیمی
 جمع قیلیمشدیم خیالی من ایدم عزم وطن
 اول خیالی بو پری ئوز پوزدی سامانیم کیمی
 باشیمه دوشدی هواسی قالمادی هوش وحواس
 قوم و قارداشی فراموش ایتدیم اوز جانیم کیمی
 گوز گوتوردوم نام و ننگ و عاروجار و جاهدن
 ترک قیلدیم ملک و مالی باغ و بستانیم کیمی
 من یازاردوم نچه مدت دین و دانش دفترین
 دین و ایمانی آپاردی اوغری دیوانیم کیمی (۳)
 چوخ ولایتلر گزوب هر قسم گوردوم نازنین
 گورمدیم نامهربان اوز یارو جانانیم کیمی

۱ - در نسخه چاپی (هواس) آمده غلط است

۲ - اشاره است به واقعه جبل حمرین و غارت اموال زوار بوسیله دزدان ظاهراً دیوان و دفتر اشعار حکیم هیدجی هم در این حادثه از بین رفته است.

دوغروسی عشقونده جانا غصه و غمدن سوای
 من که بیرزاد بیلمدیم ، بودرس عرفانیم کیمی
 ای محبت سیزالیندن داد ، قیلدون هیچ یاد
 من واروم بیر عاشقیم بومات و حیرانیم کیمی
 کلام اوتلاشموش ، تو کر قور گوزلریمدن سو آخار
 سینه دولموش سسلنور بوالده قلیانیم کیمی
 گورون بوقاش و گوزی قاره شوخ جیرانی
 سالوب دالیجه منی گزديرور بیابانی
 اوچاغ خیالیمی پوزدی که یل اسوب دگدی
 داغوتدی چگننه اول زلف عنبر افشانی
 ئوزبنده خالنی گوردی بلایه دوشدی گو گل
 بلی اوزینی سالور دامه قوش گورر دانی
 خیالیمی داقدورر حالیمی ایدر قاتوشوق
 دوشنده یادیمه اول کاکل پریشانی
 صبا او سوودیگیمه سویله تللرین تاراما
 تازاقی آما اله سالما وحشته جانی
 یارالو گوگلمی جانا بوقدر اینجیتمه
 داغوتما زلفوی دولدورما باغریمه قانی
 نجه بو مغبچه اویلدوردی عقلیمی آخر
 چخاردی دینمی الدن آپاردی ایمانی
 من اولموشام قوجالق حالتده قولچاق باز
 دییون گله بو تماشایه شیخ صنعانی

منه دییرلر که سن ایشلرینده مختارن
 هامو دییر پیس آدامدور اگر دیسم هانی
 دیمم اراده ئوزیلن دگل ایشیم اما
 دگل ارادیه لازم اراده ثانی
 بیل ای بالام بودگل جبر جبر باطل دور
 بیلن بلور بو سوزین یوخ منمچو (۱) نقصانی
 بلی آدام اوز ایشنده اوچاغ اولور مختار
 باشاردی ایتدی ازو یندن ایراق امکائی
 بوگون بیرى ایده بیلمز خلاف دیرناقجا
 ایشنده هر نجه اول گون یازیلدی فرمانی
 بونکته لی دانشوق اوخ کیمی با تار جانه
 اوزون کناره چکه کیمسه یوخدی قالخانی
 بوچولده آز درور آدم بالاسنی شیطان
 مگر که ساخلیا پروردگار انسانی
 صباح و شام ایدر هیدجی دعا که خدا
 ئولن زمان ایده اوندان ایراق شیطانی

گوگل چخار باشدان بو خام سودانی
 سنین الین چاتماز درن او هیوانی
 چین قاپا بیلمز شکار شهبازی
 طویوق تاپا بیلمز مقام طرلانی

نجه درر شال ، آغاجدا آلمانی چولاق دوتار هاردان قاچاغدا جیرانی
 دولاندر وره ریان همیشه سرگردان دالیجه بوصورت من هیولانی
 بو حور دور چخمش جهاننه جنتدن فرشته دور گیمش لباس انسانی
 آپاردی بیر گورجک بو گوزلری گویچک ئورکدن آرامی الیمدن ایمانی
 منی اوموز دوردی او دانه خالی بلی گیدر هوشی گورنده قوش دانی
 عجب دچار اولدوم اسیر خوار اولدوم خدا خراب ایتسون بو شهر طهرانی
 آتالا هریان اوخ گیچوب گیدیم یول یوخ دوتوبلا هر سمتی کسوبلر هریانی
 ایباغه دور ساقی بودردوغم چاغی جهان دگل باقی بو عمر دور فانی
 بو کنج محنتده داروخدوم البته ایدر گنه کو گلوم هوس گلستانی
 فلک منی آتدی قراقه هید جدن قایتماقا یوخدور او کنده امکائی
 گل ئوزلی لر وصفین بو عاشق مسکین همیشه بلبلدور گلین غزلخوانی
 گلوب بو بیماره اوزون ایله چاره اولور منیم دردیم سنونله درمانی
 ساقالمادی داغی کو گل گل ای ساقی الیندن اول جامی آلوم ویریم جانی
 اوچاغ گیچدیم من بودار دنیادن
 هر اول که عاشقدور او خور بودیوانی

به بهارین گنه گلدی یلنون همه سی
 قیش گیچوب گیتدی اوقارو کلک ودمدمه سی
 اولدی بیرام آغاجلار گل آچوب قوشلار او خور
 هانی ساقی اول گل ئوز آغزیمه اولسون همه سی
 باش قویوب خلق بیابانه او شاقدان بویو که
 کیشی سی ، عورتی ، بیریرلی عبدوامه سی

ای که دنیانی او گرسن بگنوسن نه ینی
دی گوروم یاخشی دور آیا بو خراین نمه سی
دولت و سلطنتی جاه و جلال و بزکی
نعمت و عزتی بیر آربایا دگمز همه سی
هیدجی هاردا تماشا هارا اول قاره گونون
اونی (۱) چو خدان النوب میخده آسولدی کمه سی
بوسولان گلشنی غم دوشگوننی یانمش جگری
صبح و آقشام دعا سنده بودور زمزمه سی
اهل تفریش ایا کاش که سنسین قلمی
خلق تبریز همیشه ایتی اولسون قمه سی
قیلدی منی تازه دن بیر گوزی شهلا دلی
بلبل شیدا کیمی بیر گل حمرا دلی
مذهبی آتدوم خدا اولدوم عجب بت پرست
ایلدی من کافری بیر بت زیبا دلی
قیس عبت اولمادی چوللرین آواره سی
قیلدی او بیچاره نی عشوه لیلا دلی
کیمسنه بو عالمین اولمادی دیوانه سی
بیهوده بیجا مگر اولدی زلیخا دلی
امر قضادور گرک چاره سی یوخ ایلسون
خسروی شیرین دلی وامقی عذرا دلی

اون : بروزن دون بمعنی آرد است

منده مگر بی سبب عالمه باز اولموشام
آخ منیده ایتدی بیر زلفی چلیپا دلی
کافر و ترسا کیمی یوخ منه رحم ایلین
اولمیا هیچ من کیمی کافر و ترسا دلی
عاشق اگر ایتمسون صبر مذمت یوخی
اولدی گورنده گلی بلبل شیدا دلی
سینز منی آز دانلیون بو مگر آز غصه دور
ابله و نادان اولوب عاقل و دانا دلی
زاهد پشمینه پوش عابد کشکینه خوار
اولدیلا عارف ولی من نیه آیا دلی
زاهد بیچاره چوخ ایتمه مذمت منه
یوخسا ایدیدور سنی فکرت بیجا دلی
فصل بهار اولمادی گلمدی گل موسمی
ایتدی منی حسرت شاهد و صهبا دلی
قیش گنه باشندان دوتوب اولدی خزان تازه دن
سینز گورون آخر منی ایتدی بو سرما دلی
غصه و غم خانه صبریمی ایتدی خراب
بالله ایدیدور منی محنت دنیا دلی
گور گنه طاقت یوخوم ساقی شوریده دور
من دلی و سن دلی ساغر و مینا دلی
مطرب ایباغ ئوسته دور بیر بیله ناز ایلمه
سن که دگلدون بیله ای بت رعنا دلی

همه سازدن زمزمه نایدن
واله اولاً مشتری زهره زهرا دلی
قصه قزوین اگر نظمه چکوم شرحنی
خلقده یوخ تاب بو منطق گویا دلی
یوخ دیین ایل خانیه والی با اقتدار
بسدی ییزی ایلدی ناله زرنا دلی
عرشه دایاندی بسی طبل و نقاره سسی
دوشدی زحل سیردن اولدی ثریا دلی
سویله مغنی نه وار ئوست و باشون یرتران
ایلمه دیوانه لیق چوخ بیله اولما دلی

مثنویات

مخمسات، ترجیع بند، ترکیب بند

ترکی

فی الاشارة الى مراتب حقيقة الوجود عند اهل الذوق

ایتمه میش اول شاهد رعنا برك
نه آدی بیر یرده نه دیلده سوزی
شانه چکوب زلفنه اول خوش خرام
اولدی بوییر جلوه ده کل جهان
ایسته دی ایتسین ئوزونی آشکار
دیشره چیخوب پرده دن ایتدی نظر
گیچدی قار انلوق گنجه اولدی، گونوز
گوزگی اگر آسته اگر ئوسته دور
هرنه دییر ئوز که سوزی پوچدور
کون و مکان دور ئوزونین سایه سی
جمله اودور غیر قیودات دور
وحدت و کثرتده ارنلر سوزی
صرف حقیقت که اولور آشکار
نه گون و نه آی و نه اولدوز قالور

تمثیل

اسدی اگریل، یدی دریا تکان
یل که اوچاغ بوشلادی دریانی بو
بورده بیم بیل بو مثلدن مراد
موج و حباب اولدی ئوزینده عیان
موج و حبابی دولانوب اولدی سو
موج، سودان باشقاد گل ئوز که زاد

۱ - بان ينظر بعينه اليمنى الى الحق الذى فى الخلق و ينز هه عن
الكثرة و الامكان و النقصان و ينظر بعينه اليسرى اليه مع ما فيه من التعین
و التقيد .

تمثیل دیگر (۱)

لفظنه دور چیخدی بوغازدان نفس
اسم اولور، فعل اولور، حرف، کیم
بو کلم و کلمه دگل هر نه وار
نچه یرینی دوداغین ایله کس (۲)
بو اوچنی یق آدینی قوی کلم
غیر نفس، آرتوب اونا اعتبار

تمثیل دیگر

وحدت حقه عدد و واحدی
واحد اگر اولمیا اولماز عدد
هر عدده باخدی باخوب واحده
لیک عجبدور که عددن حساب
اهل حقیقت قیلوب ئوز شاهی
ایلمیوب بوسوزی بیر کیمسه رد
بوسوزی اولماز دییه سن زاهده
ایتمز اونى، انه شیء عجاب

تمثیل دیگر

بو سوز اگر باطل و گر حقدور
بیل حقى مصدر کیمی اصل کلام
مصدر و مشتقده یوخ فرق چوخ (۳)
چون یا پشوب مطلقه چولقاشدی قید
بو ایکی دشمن بارشورلار او گون
اول کی دوتار مطلقى قیدی آتار
من باخارام هر کیمه گوررم اونى
برده مثل مصدر و مشتق دور
عالمی حقون کلماتی تمام
مصدر اگر اولمیا مشتق یوخ
چکدی قلیج بیر یرینه عمر و وزید
قالمیا مطلقده نشان و دو گون
مصدره مشتقی گورنده باخار
بیر کسه بنذر اولادوقوز دونی (۴)

۱ - تمثیلات در نسخه ما نیست

۲ - مصرع دوم در نسخه چاپی چنین آمده است > نچه یرین دوداغنده

کس > تصحیح متن قیاسی است

۳ - المشتق هو المصدر مع اضافة الشیء

۴ - معنی مصرع چنین است: شبیه و یکنفر است اگرچه نه قسم پیراهن

یا قبا پیوشد

واجب و ممکن حسب اعتبار
گوزگی و ئوزیر بیرینه اوخشادی
بو سوزه باور یوخی اهل کلام
مذهب صوفیلره نسبت منی
من دگلم سر سری و بوالهوس
گرسنی هر کیم چاغرا ای داداش
گورنه دییر یومما بصیرت گوزون
هوشوی یق باشوه اول اوندادیل
کیمسه که تصدیق ایدر فکرتی
عقل بو چولده ایتیریدور ئوزون
وار خطری گئتمه بو ظلما تدور
قیل ئوزیوه خضری بو چولده دلیل
عقلوه قورشانما ایتیرمه ئوزون
قوی نجه ونجه نی (۳) اولما فضول
هر نه که سالک بو یورور قیل قبول (۴)

۱ - ابوعلی سینا فرماید : من تعود ان یصدق من غیر دلیل فقد انسلخ
عن الفطرة الانسانیة

۲ - خواجه درهمین معنی فرماید

قطع این مرحله بی همراهی خضر ممکن ظلماست بترس از خطر گمراهی
(حافظ باهتمام دکتر غنی و علامه قزوینی ص ۲۴۷)

۳ - نجه ونجه - چون و چرا -

۴ - خواجه فرماید

به می سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید

که سالک بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها
(ایضاً ص ۲)

دور یولادوش یاتما، روایتده وار کیمسه که آختاردی مرادین تاپار

فی الترفیب الی التجافی عن الدنیا والتوجه الی الملا الاعلی

عالم معناده سحر چاغی سس
تاهاچاغا گیچدی گجه اولدی دان
بسکه (۱) هوس باقی ایاقین سخوب
سن مگر اوئولکیه گیتدین یاتان
من دیمه دیم قویما گیده بو گیدر
بو هنرین گریوخیدی ای دغل
یوخ یوخوموش سنده امانت الی
گوهری ویردی سنه ای بد گهر
یوخسه سنی نفس چکوب کامنه
اول هامی تأکید ایله تاپشردیلار
گلدی قولاقیمه کیم ای بوالهوس
یاتما بو غفلت یوخو سیندان اویان
صحبت احباب یادوندان چیمخوب
یاده گتور عهدوی بسدور اوتان
بوردا ایدن عهدی فراموش ایدر
بس نیمه دور دون دوشوه ووردون ال ۲
دوغری خبر ویردی دلی سن دلی (۳)
سن آپاران ایشله دن یتدون هدر
دیو دوتوب باشوی ئوز دامنه
دیو غنیم دور (۱) سنه اول هوشیار

۱ - در نسخه چاپی (یوخسه) آمده .

۲ - کنایه است از تصدیق به لفظ (بلی) در جواب قول تعالی (الست

بر بکم) - (قالوا بلی) .

۳ - اشاره است به مضمون آیه شریفه : انا عرضنا الامانة علی

السموات والارض والجبال فابین ان یحملنها واشفقن منها وحملها الانسان
انه کان ظلوماً جهولاً . (آیه ۷۱ از سوره احزاب)

و خواجه درهمین مورد فرماید :

آسمان بار امانت نتوانست کشید قرعه کار بنام من دیوانه زدند
(دیوان حافظ ص ۱۲۵)

۴ - غنیم : بمعنی دشمن است و اشاره است بمضمون آیه شریفه :

الم اعهد الیکم یا بنی آدم ان لاتعبدوا الشیطان انه لکم عدو مبین
«آیه ۶۰ سوره یس»

تا هاچاغا ئوز قیچییه کنده سن
 عمر که زحمت دورا ونون مایه سی
 بویاوه قور شانما دگل پایدار
 اویمما بودنیایه ایچی بو چدور
 ایو که بناسی قویولوبدور غمه
 باغلاما دنیایه ئورك بو قری (۲)
 بونجه بیل ای مایه سی کم هر نمه
 غیبدن اولدی منه چون بو خطاب
 ای که منیم جانمه سالدون شرر
 هانده هاچاغ دی نه اولوندی قرار
 یادیمه گلمز بیله سوزلر منیم
 اوردا من ای دوست نجه اعتراف
 بوینوما اول گون بیله زاد آلمیشام
 گردیین انسان نظر یندن گیدر
 دانلامارام دوغری دییرسن بلی
 هر کیمه هر نه یاز یلوب آدینه
 باخدی منه گولدی بویوردی دیمه
 بیللن ئوزون سنده بو گیزلین دگل
 قاصدی گلیمش گتوروبدور پیام
 گر ئوزون آزاد قیلان بنده سن (۱)
 بیرایوه بنذر که سنوب پایه سی
 یاتما بو دیوارده یوخ اعتبار
 قویما یثره پایه ایشین کوچ دور
 چنخ ایشیگه اوندا صفا ایستمه
 سن کیمی ناکام قویوب چوخ اری
 قالمیه جاق دور سته گلمز امه
 عالم معناده یثوردوم جواب
 من که یوخومدور بیله ایشدن خبر
 من نمه اول گون ایله دیم اختیار
 گل آچوقون دی منه قوی ئور گنیم
 ایلمیشم ایندی اولوبدور خلاف
 یادیمه گلمز بونا مات قالمیشام
 بیرزادی بیلیمشدی فراموش ایدر
 بواولور البته اونوتسون ولی
 بیر نفر ایستردی سالا یادینه
 گلدی پیام و خبری هر کیمه
 گلدی قمو (۳) خلقه کتاب و رسل
 حجتینی خلقه قیلوبدور تمام (۴)

۱ اشاره است بقول بعضی از اعاضم : ان کنت حراً فانت عبد .

۲ - قری : پیرزن فرتوت .

۳ - قمو همه .

۴ - یا ایها الناس قد جائکم برهان من ربکم و انزلنا الیکم

نوراً مبیناً . (سوره نساء)

ویردی نشانون یولون اگری دوزون
 وورمائوزون چایلا قایومما گوزون ۱
 گوزله گوزون دو تمیه جهل و غرور
 بوردا اولان کور اولور اوردا ده کور ۲
 کیمسه بو گون باغلا دی عبرت گوزین
 باخمادی هر گز گوره بیلمز ئوزین ۳
 سوز که بورایتدی کسیلدی سوزوم
 مطلبه آز ملتفت اولدوم ئوزوم
 اولدی قارانقو گئجه کم کم گونوز
 قویدوم اوچاغ عجز یله تپراقه یوز
 سویلیدیم الله اول سندن رضا
 حق سنه بو پندیه ویرسون جزا
 تازه دن ای پیک مبارک نفس
 باشیمه سالدی بو پیامین هوس
 مطلبه آرزجه یوق ایتدین منی
 گل منه ویر ایندی نشان ئولکه نی ۴
 من او مقامه قویا بیلیم ایاق
 نیچه قدم قویمیا لطفی قاباق
 مرحمتی اولسا اولور قارقا غاز
 اول اوچوران سرچه اولور شاهباز
 من اوقانادی قولی سنمیش قوشام
 دانه گوره بوردا دوشوب قالموشام
 اوچماغا یردن گو که یوخ قدر تیم
 کاش ئولیدیم چور ییدی (۵) ا تیم
 آه الیم قیسا قچمدور چولاق
 آلما آقاجی او جا منزل ایراق (۶)
 نفسله سو کشدوق او گون بیر بیر
 بوینومی بوردی منی بیخدی یثره

۱ - قد جائکم بصائر من ربکم فمن ابصر فلنفسه ومن عمی فعملیها .

(سوره انعام)

۲ - من کان فی هذه اعمی فهو فی الآخرة اعمی .

۳ - در همین معنی شاعری فرموده است :

هر که امروز نبیند اثر قدرت دوست غالب آنست که فرداش نبیند رخسار

۴ - ئولکه ! مرز و بوم .

۵ - چورومک ! پوشیدن .

۶ - ایراق ! دور در مقابل نزدیک .

قوییدی الین غیظیلله دیو دنی
الدن اوچاغ آزقالا گتمیشدی جان
شکر خدا اولدوم عجب سر فراز
من دگلم شیفته رنگ و بو
قالمادی قلییمده منیم و سو سه
باشمه سالدی گنه سوداسی شور
عقل اگر گیتدی گیده گلدی خوش
های دیمیشم من دلی یم من دلی
سینمه تایتدی محبت اوخی
چاک گلن ای دوست صفاسر مه سین
جانمه سال عشق و محبت اوتون
شمع نیجه اوتلیا پروانه نی
سال اوتایاندور کولومی ویریئلله
من دوزه رم هر نه اولا زحمتون
یوخ غلط ایتدیم گنه زحمت نه دور
گرویره سن درد، شفا ئوز گه سی
دوست اگر سو گسه او گوبدور منی
جان ئوزینه پرده اولوبدور بدن

خر خر مه ایسته دی بوغسون منی ۱
دوتدی الیمدن گنه پیر مغان
اولدی حقیقت منه عشق میجاز
گریوسان ئوزدن آپارور رنگی سو
گورم اونی گر باخام ئوز گه کسه
هارا داقالور عشقله هوش و شعور
عقل نه چون مغزیمی قیلیمیشدی بوش
ایمدی دگل بو ایشیمون اولی
الفتنی کسدی گوزومدن یوخی
گوزلریمه ئوز گه سیننی گورم سین
اوتلا او جالسون جگریمدن توتون ۲
سال اوتوی جانمه یاندور منی
باشدا منیم عشقیمنی قیل مین ییله
سندده گوتورمه نظر رحمتون
سلک محبتده مشقت نه دور
ایلمیشن لطف جفا ئوز گه سی
ئوز گه اگر او گسه دو گوبدور منی
خوش اوزماندور چیخا بو پرده دن

۱ ابن بیت در نسخه چاپی چنین آمده است :

قوییدی الین خر خر مه اودنی
گوج گتوروب ایستدی بوغسون منی

(ص ۱۸۲)

۲ توتون ! بمعنی دود است .

پرده نی سال دور گنه گیت تک اوتور
فکر ایدرم من اگر اول پرده یم
گر دیوم اول مرتبه ده من سنم
من کیمم ای دوست هانی ئوز گه سی
بلکه سنن وارسه هر پرده بس
سن تک ای میش سن گنه یوخ ئوز گه کس
ویردی سحر چاغی منه یار سو
دور گنه دسمال گوتور سیل هسین
بوشلا ئوزیندن ئوزیوی گور منی
جسم توزوندان ایله جان گوز گی سین
بوقاپونی چالدی ایکی بو الفضول
سودییه گون منده دوراوندان اینان
پس غلط ایتدی دیدی اول نابکار
چون بوسوزی یاره دیدی اول لعین
آدمه معناده گر کدور گوگل
بو ئور گه مهر و محبت گرک
بواچی بوش قرمزی اتدن مراد
اولمیه تا آیری جهت اعتبار

گر منم او پرده یقشدور گوتور (۱)
گر گوتور ولسون من اوچاغ هارده یم
سن گنه هر پرده سنن من منم
بورده مثل شخصه دور ئوز کولگه سی
سن تک ای میش سن گنه یوخ ئوز گه کس
سپ بوا یوین رنگنی بیر برلی بو (۲)
توک یره سیندور هاهو آئینه سین
باغلا گوزون گورمیه تائوز گه نی
پاک ، انا الحقه او جالسون سسین
اولدی یری رد بیریندن قبول
گردیه توپراق دیوبدور یالان
خلقه ، منم سیزلره پروردگار
ووردی لجن آغزینا روح الامین
گوگلی اگر اولمیا آدم دگل
یوخسه ئوزی یرتیکه اتدور ئورک
قلب دگل ، قلب اولور ئوز گه زاد
هاردا اولور عرش خداوندگار

۱ نظامی فرماید

پرده بر انداز و برون آی فرد
گر منم آن پرده بهم در نور

۲ دیگری در همین معنی گفته است :

داد جاروبی بدستم آن نگار
گفت ازین دریا برانگیزان غبار

ایستدی بو خلوته دیو دغل
یلامدی ابلیس کیم اول کینه سار
عقلده یوخ پایه سی باخ آیه یه
صورتی دوتدور مادی اول آنلاماز
هر نمه صورتله تمامه یتر
سن دیمه انسان سومو کدوردی
آیت کبرای خدا دور بشر
ختم رسل حضرت آدم پناه
سویادی اصحابه ، خداوندینه
قویسون ایاق سینه سنده گدی ال (۱)
سر خداوند بو هیکلده وار
مایه نی اندازه دوتوب مایه یه
صورتی ، اوزمایه سنه قیلدی ناز
صورت اولان یرده هیولی ایتر
بیل اونی حقون مثل و مظهری
حق ئوزینی اوند ایدوب جلوه گر
مظهر اسماء و صفات اله
ایسته دی هر کیم باخا باخسون منه ۲

خطاب دور انسان گامله

سنده ایا (۳) صورت پروردگار
ایستدی اول قسم که واردور اوجور
حق ئوزینی خلقه ایدوب آشکار
گوستره ئوز اولدی وجودین ضرور

۱ - خواجه شمس الدین محمد حافظ در غزل شیوای خود به مطلع ذیل
درازل بر تو حسنت ز تجلی دم زد عشق پیدا شد و آتش بهمه عالم زد
در همین معنی فرماید !

مدعی خواست که آید بتماشا که راز دست غیب آمد و بر سینه نامحرم زد
(دیوان حافظ باهتمام دکتر غنی و علامه قزوینی ص ۲۰۳)

۲ - قال رسول الله (ص) : من رانی فقد رای الحق

۳ از پیغمبر «ص» نقل شده است که ان الله خلق آدم علی
صورة الرحمن

در باره این روایت از حضرت ثا من الائمة علیه السلام سؤال
کردند فرمود : خداوند بکشد آنانرا که حذف کردند قسمت اول این
حدیث را چه حضرت رسول (ص) دومردی را مشاهده فرمود که همدیگر را
نا سزا میگفتند ، شنید که یکی از آنان میگفت (قبح الله وجهک و
وجه من یشبهک) پس فرمود به او (فان الله خلق آدم علی صورته یا
عبدالله لا تقل هذا لا خیک) .

مهری نور کلردن آپاردی هسی
واجبین اوصافی وجودینده دور
یو خساسنن روح و جسد دور جهان
جسمده تدبیر و تصرف ایدن
دوره امکانه وجودین مدار
خلق ایچون الله لطیف و غنی
هاردا ایدردرک گوگل سیز حواس
عقدی قلیم آچولوردی او گون
پرده دن اول شاهد زیبا عذار
ای ملک ملکی و قدسی سرشت
چنخ گنه گون تک افق غیبدن
پس هاچاغ ای حجت پروردگار
آز قالوب الدن گیده آئین و دین
آچ الین ای حضرت حقه ولی
سینمه بو طایفه دن کینه دور
آل اله داد آلماغ کین تیشه سین
نظم ویرن عالمه مولی سنن
تا هاچاغ ای مثل کردگار
خلق جفا دور بو حجاب خفا
مشکل اولوب امر حرام و حلال
علم یولی امت ایچون اولدی سد
ای ئوزین الله ئوزونین گوز گوسی
عالم امکان سنین اوجینده دور
جسم چور و رواندان اگر گتسه جان
نفس دور اونسوز ایشه گلمز بدن
آی و گونین شمعی سنونله یانار
واسطه ئوز فیضنه قیلمش سنی
ای ایشیقین گوندن ایدر اقتباس
زلفدن اول یار آچیدی دو گون
چخمدی ئولدیردی ییزی انتظار
آچ ئوزیوی ایله جهانی بهشت
عالمی پاک ایله قمو عیبدن
ظاهر اولوب آلان اله ذوالفقار
شرع ضعیف اولدی قوی کفر و کین (۱)
قویما اوله شرعه اوزون کفرالی
کینه لری کوینگیمه اینه دور
قازیر ئوزیندن بولارین ریشه سین
خلقدن ئوز نفسنه اولی سنن
عالمه نه گزلین و نه آشکار
سال یره ئوزدن تاپا عالم صفا
ظاهر ایله حقی یاتا قیل و قال
خلقه دور احکامه مظنه سند

یاندی فراقون اودینه هیدجی سب اودینه سو، سنه دور ملتجی
 آیریلقدان ئورگی اولدی قان ئوزدی اوزون تاپمادی سندن نشان
 آه که قیش گیچدی یتیشدی بهار دردوغمه ینگیدن اولدوق دچار
 اوچدی گوگل قوش کیمی دوشدی گنه بیر گل ئوزین کاکلین تارینه
 غمزه سی اوخ تک دوشیمه اوغرا دی ۱ باغیریمی ۲ دلدی جگری دوغرا دی
 ایلدی عالمده بورشک پری بوقوجالوق چاغی منی سر سری
 بو نجه که بو شوخ منه ناز ایدر بو تکه ایماندا الیمن گیدر
 قیلدی منی خوار بو اندامی گل یاخدی محبت اودینه ایتدی کل
 من قوجایام قارت ۳ بو ینگى ۴ جوان من کوتوگم کهنه بوسرو ردان
 طبعیمه درر نازینه دوزماق چتین چاره یوخومدور چکرم زحمتین
 دینمی صنعان کیمی آلدی نجه آخر عمر یمده بو ترسا بچه
 ایلدی بو مغیچه شوخ و هست بوقوجالوق چاغی منی بت پرست
 بودیلی خوش سحر و فسون سوزلری عالمی آشوب قیلوب گوزلری
 قاش گوزی قاره وییلی اینچه دور ئوزدیرن لاله دوداغ غنچه دور
 ئوزدیمه اون دورت گیجه لوق آی دور قاش چکلوب بس دیرن یایدور
 سرو دگل قدینه هرگز نظیر سرو هاچاق اکننه گیدی حریر
 طعنه وورار غنچه ایستر گله زلفین آچار ویرسون آجوق سنبله

- ۱ - اوغراماق ! برخوردارن
- ۲ - باغر ! دل
- ۳ - قارت ! فرتوت
- ۴ - ینگى : تازه

وه بوصنم وصفه سقنمز (۱) او گوم فر خدا دور بومنیم سو دو گوم
 بو بتی قیمام دییم اوخشار کیمه اوخشاماقی اولدی آغور طبعیمه
 یوخسابو گون من اوزیمی او گنم ۲ کیمسه بو گویچکلری او گسون منم
 من بو گل انداملری اوخشارام بو چمنین بلایم تا ورام
 بللی اولور یل که چمنندن اسر هر قلجین جوهری اولسون کسر
 کیم گوره سن بو گوزلین اللرین قرمز ایدوب شانه قیلوب تلارین
 اول که بزک قیلدی منیم یانمه یوللادی اولموشدی سوسوز قانمه
 سرمه چکوب گوزلرین ایتدی آلا خلقی ایده صید بوجیران بالا
 طبع باروت دور منه گویچکلر اوت اوت یتشوب اوتلانا چاق دور باروت
 چاره سی یوخ سیز قنامون پانبوقی اوت دو تابسدور اونا اوزیاندوقی
 هاردا اولور اوخ درینی دلمیه من دوشوب اولسم سیزه دان ۳ گلمیه
 یاره وورار قلبیمه هر کیم یتیر وای گونوم گلدی گونومدن بتر
 قسمتی کم طالعی یانموش منم قاره گونی بختی دولاموش منم

((در حق زن گوید))

قوی ایته گوزدن بو کوپک قزلاری ارلرینه مهر و وفاسیز لاری
 گر کشی ین عورته ویرمه گوگل عورتی سوماق کیشی لیقدان دگل
 ایشلری لاپ خلقه ستمدور جفا عاقلن آختار ما بولاردان وفا
 گیت بولارین آت اتگیندن داشین گول بیمه شیطان بولاردور قوشون
 وارد اولوبدور که گر کمز کیشی عورت ایلن مشورت ایتسون ایشی

- ۱ - سقنماق ! گنجیدن
- ۲ - اوگماق ! وصف کردن
- ۳ - دان ! عجیب و شگفت

جان سنه مولی اولای قربان ، سنه سوز یوخی فرمایشوه کیمسینه
یا خشلار یندان ایلینده حذر پیسلرینین صحبتنه کیم دوزر
اویمادی بو طایفه یه هیدجی ایستمدی یوخ اوناخلقون گوجی
ایتدیلر اصرار قبول ایتمدی گیتمدی اوز گه سوزینه بیتمدی
ایمدی که عمری یتوب اوتوزبشه آلمادی بوندان صوراً گلمزایشه
قویدی یاتاندا الین اوز قویننا قویمادی بو طوق گیچه بویننا (۱)

قطعه

در صفارش مهمان

حضرت بویوروب ایدوز قوناقه اکرام که هدیه خدا دور
ایکی گونه حق و ار قوناقون گر اوچ گونه تن قالاروادور
اوچ گوندن علاوه سی قوناقدان ایو صاحبنه گوره جفا دور
گراون گونه گتمدی ، خدا دن بوهدیه دگل گلوب یلا دور
هر کیم اولاً خمسسه لی ییزیم تک بودرده همیشه مبتلا دور (۱)

قطعه

سنی وصف ایتمگه دگول قابل من کیمی پیس و نکبت وادبار
مفلس بی فلوس و کیسه سی بوش حسرت روی درهم و دینار
روزی سی کم غم و بلاسی چوخ بختی بر گشته طالعی بیمار
باشی توك ئوستی چرك بورکی کیفر منزلی هیسلی خاطری افکار
دونی اکننده قالمیوب آثار آرخالقدا قالوبدی بیر آستار

۱ - اییات فوق در نسخه چاپی نیست

۱ - این قطعه در نسخه چاپی نیست

حق ایده سر نگون قزوینی قالمیا بو خرابه دن آثار
نه کومور وار نه کرك نه کرسی قیش سویوق قاپونی آلودور قار
منزلی گنگ روزگاری تنگ شهری ادبار ملتی گوزی دار
دیون اول بزمه گلمسون زاهد او دالی تخته گردنی گلدار
توکی اوخ قارنی ونده آغزی جوال بورنی مغاره کپریگی مسمار
ئوزی پیسلیکلی بورنی فرتیخلی کوینگی بیتلی باشماقی مندار
ایستم عابدی او بوینی یوغون گلمسون مجلسه اونا هموار (۱)

۱ - این اییات در نسخه چاپی نیست

تضمین مخمس از شیخ اشراق

منم غم دوشگونی غربت دچاری بوزولموش گلشنی صولموش بهاری
گویول آغلار گیدیدیم کنده ساری اقول الجارتی و الدمع جار
ولی عزم الرحیل الی الدیار

یوبانما ویرایچیم جام صبحی (۱) بدنندن ایلوم آزاد روحی
الایس الاقامه (۲) کالسبح (۳) ذرینی ان اسیر ولا تنوحی
فان الشهب (۴) اسبقها (۵) السواری (۶)

اسیر صبحین یثلی دور ویر صراحی دگل یول اهلنن یاتماق صلاحی
سراه یحمد عند الصباح (۷) فسیر الساثرین الی النجاج
و حال المترفین (۸) الی البوار

گلور کم دماغه عطریهوا (۹) شده نزدیک گویا کوی لیلا

۱ - صبح و صبحی می صبحگاه را گویند در مقابل غیوب

۲ - در نسخه ما (امامه) آمده

۳ - اسب خوش رفتار .

۴ - شهب : جمع اشهب است و آن اسبی است که در آن سفیدی و سیاهی باشد .

۵ - السواری : جمع ساریه است ، و ساریه ابری است که در شب آید و نیز بمعنی ستون کشتی است

۶ - دومخمس فوق در نسخه چاپی مغشوش و درهم است متن مطابق نسخه ما است

۷ - تلمیحی است به فرمایش حضرت امیر (ع) : عند الصباح یحمد القوم السری .

۸ - المترفین : جمع المترف است و مترف شخص بناز و نعمت پرورده و واگذاشته به میل خود و خود سر و خود بین را گویند .

۹ - هیوا : میوه ایست که در فارسی به گویند

یزید الجسم ریح اللیل روحاً وانی فی الظلام رایت ضوءاً
کان اللیل زین بالنهار

ملول ایتیش ملاقاتی بو خلقین منی ، گزیدیم جهانین شرق و غربین
تورك سومز متاع وزرق برقن و یأتینی من الصنعاء برق
تذکرنی متی قرب المزار

تولور انسان گیدیر دنیا دن اما دیمیرلریوخ اولور (۱) سوزدور اینانما
دگل لایق منه بو کنج کوما (۲) و کیف اکون للیدان (۳) طعاماً
و فرق الفرقین رأیت داری

بوچولده خوش هوا ظاهرده ناتی ایشه گلمز هراول زاد یوخ نباتی
ایرلیه قیل یوکون، چک دیشره آتی ؟ ارضی بالا قامه فی الفلاة
و اربعة العنا صر فی جواری

لضاقت فی طوی الطبع قلبی نه وقته بواوشا قلوب لهور لعبی
دغل دور نفس ترک ایتمز بودابی (۵) الی کم اجعل الحیات صحبی
الی کم اجعل الطنین (۶) جاری

۱ - اشاره است به قول عده بی که گویند : من مات فات

۲ - کوما و کومه ! خانه بی که ازنی و گیاه سازند

۳ - دیدان جمع دود بمعنی گرم است .

۴ - بارت راپیش بیار و اسب را بیرون کن

۵ - در نسخه چاپی بجای (دابی) دانی آمده ، داب بمعنی رسم و عادت است .

۶ - طنین : چنین است در نسخه ما و همچنین در نسخه چاپی ولی

صحیح آن (تنین) است که بمعنی اژدها و مار بزرگ است و جمع آن تنانین میآید .

من از صورت گذر کردم به معنی تو گوئی سینه ام شد طور سینه
به کوه قلب زد برق تمنی اذا لا قیت ذاك الضوء افنی
فلا ادري یمنی عن یساری

جگر اوت دوتدی یاندی دور گتور سو هر آنکس از حقیقت برده او بو
خبر دارد ز حال بیدلان او ولی سر عظیم منکروه
یدقون الروس علی الجدار

بدین گفتار نغز شیخ اشراق نمودم گفته های خویش الحاق
قاریشدی بیر بیرینه بال و قیماق دیدی هر کیم ایشیتدی اولدی بیراق
بلی خوش گوسترور قرمزله ساری

منه هیدج وطن ماوی اولوب ری دیمه کیم گل ییزه ئوز درد دیوی دی
گر از درد دل خود غصه وی دهم شرحی بنالد سنک چون نی
بگرید کوه چون ابر بهاری

ایا آسوده از اندیشه بیرون ملامت بیدلان را میکنی چون
نداری دل ز مهر گلرخان خون حقیقت گفت آن پور فریدون (۱)
که ناید از دل بی درد زاری

منم تقصیر و عصیان شرمساری خدا دن مغفرت امید واری
هر اول کیم شرع احمد دور شعاری علی آل علی نین دوستاری
گناهندن گنچر البته تاری

الهی عبدك العاصی اتاکا مقرأ بالذنوب قد دعا کا

۱ - اشاره است به ترانه ذیل از بابا طاهر عریان :

عزیزان مردی از نامرد ناید فغان و ناله از بی درد ناید
حقیقت بشنو از پور فریدون که شعله از تنور سرد ناید

فان تغفر فشانك كان ذاکا فان تطرد فمن یرحم سواکا
بعفو منك یارب استجاری

((مسقط))

ای رشک فرشته ، غیرت حور وی عارضی شمع محفل سور
جانا بیله تند گتمه بیر دور پروانه نمی شکبید از دور
گر قصد کند بسوزدش نور

گتمه منه بونجه ایتمه آزار زلفون کیمی روزگاریمی تار
یاره ستم ایلین اولور یار هر کس بهوای دل گرفتار
صاحب نظران بروی منظور

هجران تو سینه را خراشد بر زخم نمک روا نباشد
زان پس که تنم ز هم پیاشد آن روز که روز حشر باشد
دیوان قضا و عرض منشور

سر از دل خاک بر فراشیم گرد از تن خویشتن پیاشیم
چون پاک ز گرد اغتشاشیم مازنده به ذکر دوست باشیم
دیگر حیوان به نفخه صور

ای گوزلری آله قاره قاشی یردن گوتور نده خلق باشی
هر کس که بهشته چخدی داشی (۱) آنکه که تودر بهشت باشی
کس می نکند نگاه بر ۲ حور

مائیم که کامیاب عشقیم پیمانه کش شراب عشقیم
ما دلشده و خراب عشقیم ما مست شراب ناب عشقیم

۱ - داش : در اینجا مراد از قرعه میباشد

۲ - در نسخه چاپی (در) آمده .

نی تشنه سلسبیل و کافور

عشاقه نصایح و مواعظ یوخ فایده سی دانشما واعظ
باخ گورنه دییر بر شخص لافظ ای یار حذر ز آه حافظ
کاتش بز ند حجاب مستور

((ترجیع بند))

ای غنچه دوداغی، گل جمالی
بو فصل بهار و موسم گل
ناز ایلمه، دور ایاغه قویما
گویچکلری من چوخ ایسترم چون
زاهد منی دانلامازدی هرگز
دانا دوشونور سوزه، نه هر کیم
شوقیله هامو یتر تمامه
ای ملک وجود شهر یاری
ویردی بو ریاستین هواسی
سس گلدی که چوخ دانشمایر سیز
هرگز ایلمه بیله تمنا

اولماز اولاکل تکان، تکان گل

گر ایسترن آغلا، ایسترن گل

۱ - حضرت امیر (ع) فرموده است: واعلم ان لكل ظاهر باطناً
علی مناله فما طاب ظاهره طاب باطنه وما خبت ظاهره خبت باطنه - در
همین معنی اهل معرفت نیز گفته اند: الصورة علی مثال الحقيقة .

گویچک یار ادوب نقدر تاری
گر گلسه قیامته بو صورت
اول آق ئوزینده قاره زلفی
ای شوخ محبتین الیمدن
من شدة الاشتیاق صدری
یا محرق مهجتی (۱) بکائی
آغلار گیجه نی صباحه گو گلوم
ما ظنك ان شکوت حالی
اما بوروا دگل ایده یار
لوکنت شرقت (۲) لایماء
سس گلدی که ایوی داقولموش

اولماز اولاکل تکان، تکان گل

گر ایسترن آغلا ایسترن گل

گل گل بیله ای مارال بالاسی
بو غصه لرین سنن علاجی
دور گلدی گنه بهار، یوخدور
ای شوخ گل ئوز، آپاردی رنگی
اول غنچه کیمی دود اقلاریندان
گل سین منه گوزلرین قاداسی
بو درد و غمین سنن دواسی
سن سین چمن و چولون صفاسی
گزاردن اللرین حناسی
قوی بیرجه اوپوم خدا رضاسی

۱ - مهجّة: بمعنی روح و روان و جان است در نسخه چاپی بجای

« مهجتی » « مهتجی » آمده غلط است

۲ - الشرق: گیر کردن طعام در گلو

۳ - اعتصار: فرو بردن طعامی که در گلو گیر کرده باشد بوسیله خوردن آب

کیمسه قناماز سنی گر کمز
دی هانسی گوزل بوگون سنین تک
بو قاره گونون نولوردی بیر گون
های خمسه نین اوسویوق سولاری
بوعور (۱) گورن اولوریتشسون
اولماز ایله سوزا دور بویوردی

اولماز اول اولماز اولماز اولماز

اولماز اول اولماز اولماز اولماز

خلقه بوگون ای جوان نورس
من تک دگلم سنه مقید
زلفین کیمی خاطریم مشوش
عشقین اودینه اوزون ووروب جان
گر قانیمی ایسترن توکن توک
من یانا قاچوم قچیم اولاشل
ای دوست غمین منی تو کتدی
گل ایله بو مبتلانی آزاد
میلین اولایه بدندن
من تاهاچاغا دوزوم که بیروقت
سسلندی یترسن آرزویه

۱ - عور: بمعنی لخت و و عریان است

۱ - لس: چنین است در نسخه ما و همچنین در نسخه چاپی ولی
ظاهراً (لس) باید باشد

اولماز اول اولماز اولماز اولماز

اولماز اول اولماز اولماز اولماز

ای گوزلری آلا عارضی آل
هربرده بیزوق سنین خیالین
گیتدین نیجه بخت گیتدی بیزدن
اوخ تک قدیمی غمین ایدوب یای
هرسوزده منیم دلیم آچوقدور
دشنام سنین دلینده رحمت (۱)
گوستراوزون اولسون آشکارا
هر کس دیبر اوز یاندا بیر زاد
من عقلدن اول گیجه سوروشدوم
تقدیر دگلدی وصل جانان
معناده قولاقیمه بویوردی

اولماز اول اولماز اولماز اولماز

اولماز اول اولماز اولماز اولماز

ای شوخ فرشته خو، پری پی
قوشلار چمنه سالوب قیا قو
چاک مسند عیشی بوستانه
بل خدمته باغلا یوب صنوبر
تاجام حیات الینده دور ایچ
ایام بهار دور گتور می
گلزاره عجب دوشوب هیاهی
قیل غصه وغم بساطنی طی
قوللوقدا غلام تک دوروب نی
تاخوان مجال او گونده دور پی

۱ - این مصرع در نسخه چاپی چنین آمده ((سوگماق سنین دلنده

اوگماق))

دنیا دگل ای عزیز بیر زاد
قالی یوخون آلتیه دری سال
من هیدجیم که لا مکانم
بیر شخص دونن سوروشدی مندن
آیا اوزی سعی و کوشش ایتدی
بیچاره بو بخشش خدا دور

اولماز اوللا گل تکان، تکان گل

گر ایسترن آغلا، ایسترن گل

اوغلان اله آلکلن ایاغی
کم کم چکلور ایشیق گوزیمدن
بستان پوزولوب چمن بیچلدی
یول قورخو لودور بالا یوبانما
زاهد دانشاندا دانلامازدوم
باری بو عجب دگل زمانه
گاه گاه بو قوجایامان دانشماز
بو سوزلری آنلاماق چتیندور
جان بورنوما گلدی بیر دیره
عنقایه ویرن مقام قافی
بیر قدر باخوب منه بویوردی

اولماز اوللا گل تکان، تکان گل

گر ایسترن آغلا، ایسترن گل

ای بدر ئوزی، هلال قاشی
ناز ایتمه نجه اولدی تیرغمزن
تا یادیمه روزگار وصلین
گویا بو زمانه نین بناسی
دنیا که محبتی الو دور
پیغمبر مصطفی بو یوردی
انتم متها فتون جهلا
من ایسترم ای عجب چنخاردوم
روزی غمینی چیخار ئور کدن
بیر شخص دیدی خدا منمچون
نولسون جهتی دیدیم ایشون گور

اولماز اوللا گل تکان، تکان گل

گر ایسترن آغلا ایسترن گل

ترکیب بند

ساقی دور ایاغه سبگلن سو
گیتسه قایدور گنه جوانلق
قیش گیتدی بهار فصلی یتدی
بس غنچه کیمی هاچاق نقابون
هیها ت اگر قویاردی قرقی
ساقی دور ایاغه سبگلن سو
گیتسه قایدور گنه جوانلق
قیش گیتدی بهار فصلی یتدی
بس غنچه کیمی هاچاق نقابون
هیها ت اگر قویاردی قرقی

۱ - تهافت : ازدحام مردم بر آب و پروانه بر آتش، و پیایی افتادن

چیز ها بر هم

۲ - فراش! پروانه

گوردی گلی بلبله وفا سیز
 بلبل چمنه چکیب لواسین
 من یول تاپارام او بار گاهه
 بو خلق مننه دییر مسلمان
 اوزگه تانوماز منی اوزوم تک
 آخ قالمادی دیزلریمده طاقت
 ای باشیمه کل ندور جواویم
 یوخ واهمه اوزگه دن منمچون

هر نه اکیلوب گرك گو گرسون

اولماز که من اکدیم اوزگه درسون

ای مطرب پیچ پیچ و پیچک
 قلییمده مگر بوغم غبارین
 آرقالیدی مجاز اول حقیقت
 دوشدی بو گل ئوزلی لر گوزیمدن
 من گورمدیم ای دوداغی غنچه
 گوردوم سنی من اوچاغ گوز آچدیم
 هریرده بو گون منیم سوزیمدور

۱ - سورقو : پرسش

۲ - قیقو : اندیشه

۳ - قیچک : نام سازی است که بزبان فرانسه و بولون گویند و ظاهراً

اختراع آنرا به معلم ثانی ابو نصر فارابی نسبت میدهند.

۴ - گرجک : راست

۵ - سرچک : بمعنی سواجک است که همان افسانه باشد.

زاهد هاچاغا ایوین یخلسون
 دی دخلی ندور کمال نفسه
 جیغ چکمه گول قزنده تابه
 ایتمز کیشی صبر کوبینگین چاک
 البته اولور پلاس محکم
 ایلر مننه بو دری آغرلق
 مقصود قوشی باشیمدا بورکی

گوردو قیجا اوچوب گوتوردی حورکی (۱)

ای ساقی سیم ساق و ساده
 بو آت منی منزله یتورمز
 باش بیرطرفه اولور چیخارماق
 پیغام یتشدی صبح چاغی
 گلماغه یوخون خیال هرگز
 وای وای گنه قلییمی غم آلدی
 ای داد که قالمادی ایگیدلق (۲)
 اوغلان الیوه دونوم اورتورما
 مندن گرو آل بو کهنه کرکی

کم کم او جالور گو گل نواسی

وار باشدا مگر وطن هواسی

ساقی نولور آزجا تریدن ال من گیتملیم ایاغه دور گل

۱ - حورکی : رم و رمیدن را گویند.

۲ - ایگیدلق - جوانی

قربانین اولوم داخی یوبانما
 بوردائور گیم داروخدی گوندر
 توك جامیمه بیر قاشق اومی دن
 اما یول اوزاق قچم چولاق دور
 بو قیدی اگر آچام ایاغدان
 دور اوزگیه بو علاقه نی کس
 توك کوسگمی عشق اوتیله دولدور
 یوخ بیر نفر اوندان اوزگه ایوده
 ذهنه ایشیق اولماقا بو معنا
 ساقی اگر التفات قیلسون

اوت یاندی قزار قازان داشا آش

بو مطلبون موسسته قویوم داش

((ابضاً آیری طرز لن))

او گرم اول قدیم منانی
 اول خدایی که گو گلری یار ادوب
 آدمه توبه نی قبول ایتدی
 ویردی تاج کرامت انسانه
 اول حکیمی که یاخشی صورتده
 اول روان قالبه قیلوب روحی
 بس وجود وجودینه برهان
 نجه کون و مکانی یوخ یردن

کافر و مؤمنه ویرر روزی
 بزه دوب قد سرو لن باغی
 اول گله ایتدی بلبللی شیدا
 بیلمه دیم جبر و اختیار ندور
 ناتنی دونقوزلقی گورن آنلار
 هیدجی دور بو دفتری یازدی
 نچه گوندن صونا که من گیدرم
 سوروشولار اوچاق اولار که او خور
 نجه من تولدوم اوزگه لرده تولور

اوز کلامنده حضرت یزدان

بویوروب کل من علیها فان

یوخودا قال میشام من کلباش
 من گرک یورتوم ایندی بیر نفسه
 تا پمادوم من که کام مدرسه دن
 گیده لوم نچه وقت میکده یه
 مسجدده گیترم اولوب مسجد
 اوخشادوم بو گوزلری بسدور
 دوشدیلر بو گل ئوزلیلر گوزدن
 من که گل درمدیم بو گلشنده
 کافر اولدوم منیم گنا هیمدور
 باخارام گولماقیم گلیر اوزیمه
 اکرم مرجمک دوگی گو گره

آز قالب منزله یته یولداش
 دور میوم بویولی قاچوم بیرباش
 بو یخلموشدا چمچه دو تماز آش
 اوردا قوللوق ایدیم اولوم فراش
 یقناق اجامر و او باش
 ایترم آیری وصف کپرک وقاش
 نجه دوشسون یره گوزیمدن یاش
 بو گلستانه گیر مییدیم کاش
 یا که تقصیر مانی نقاش
 نه شعور معاد وار نه معاش
 کیم کرشنه اکیب دریبدور ماش

آتما قم باشوا دگر کسک
باش موشی اولما بور کدن ممنون
گر منملن رفیق دور توفیق
ایمی دوستسا پیر میخانه
التفات توجه ایتسه دونر
هنده بو چوخ سعادت تاپارام
یوخ، دگل یاخشی بنده منحوس
رحمت حقدن اولا مایوس

من که ایمدی قولوم قچمدور ساق
ایستیوب روح قدسدن امداد
قوزیوم همتی چالوم اتگی
گزریم بو چولی گلنجه نفس
ایشه گلمز بو چولده آت و الاغ
بو اوچولدر قاناد سالور قوشلار
تاپمادی کس بو کارخانه یه یول
بو شولوق چولده باش چنخاردوم من
پس گرک هادی المضلینه
گوگره دانه یی اگر یردن
اول هامی واقعاته دور آگاه

هر نه فکر ایلم ندور دورماق
بلیمه باغلیوم گنه قورشاق (۲)
بلیمه چمرانوم (۳) اولوم قبراق
گیدرم بویولی اولونجه چولاق
بوردا جان یولچی جسمدور باشماق
بو او یولدر قاطر سالور درناق
قیلوب آزاره خلقی بو طاق طاق
ای منیم باشمه اولا تپراق
ایشلری تاپشوروم اودور یراق
گر آقاشدان یره دوشه یاپراق
اول قمو کایناته دور خلاق

۱ - مناقش : انبر را گویند

۲ - قورشاق : کمر بند

۳ - چمرانماق : تشمیر و دامن به کمر زدن

ای نهان گوزده گورمگه ئوزیوی
عمریمین آتی کهنه دور ایری
قالماق اولماز علاج یوخ مینرم
کنددور بیرده اصل وجهی بودور
گیدرم چاره یوخ اگر چه بویول
باشمی یوخساخیمه میخی کیمی
بعضی خالقین سوزی بو زندانه
زاهدین باشی چوخ زاد اچنماز
ایلمم بعضی زاد لاری ابراز
دور اولان (۶) گر تاپولسا تنباکو
من بیمم بو بلالی حلوان
بو کوپکدور گوزه گلیر کپنک
من فدا همتینه اول کیشی نین
تاپولور یول اگر نجات گونی
بس هاچاق صبح اولور بو گون چخسون
گیتدی فصل بهار قیش گلدی

اوزلرین ئوزدیلر هامی عشاق
یانمی یاره ایلیوب قالتاق
گر بو قالتاقدا اولماسا چلیپاق
نه آقاج وارالیمده نه شلاق
اوچورومدور هامی گدیکدور اوداق ۲
گیره گیر مسم ازر تخماق
من اوزوم گلدیم اولمشام دوستاق ۳
یری واردور ایده منه قلاق (۴)
گردوتا کوزه نین سویون پارتاق ۵
قیل او قلیانی بیرمنم چون چاق
من باتورمام بو شیریه یه بارماق
بو ایلاندور اله گلیر یوموشاق
ویردی بو قحبه پیرزاله طلاق
افق غیبیدن ایده اشراق
گونشیندن ایشیق اولا آفاق
آچمدی غنچه دن بو گل یاشماق

۱ - گدیک : بروزن ردیف دو گردنه کوه را گویند

۲ - داق : یا داغ - کوه

۳ - دوستاق : زندانی

۴ - قلاق : استهزاء

۵ - پارتاق : همانست که باردق نیز گویند و آن کوزه یی است

کوچک

۶ - اولان : مخفف اوغلان بمعنی پسر است

گلی بابل کیمی بهانه قیلوب
شایقم منده بیر گوروم ئوزینی
گورمدیم تولدوم آه آه ئوزین
عقل سسلندی بی ادب اولما
گیت گلن نچه وقت قوللوق ایله

هیدجی دور سوورما باشوه کل

تپراق اول سنده ده گو گرسین گل

کیم آلور ایمدی بو آریق آتی
منی ایشکدن اندیره ییلمز
هانی ساقی دوتوب الین یتره
اگر ای دان (۲) یلی یولون دوشسه
منه آیا رضا اولوبلا گلوم
کیدرم ای حیف الیم بوشدور
وار بو عالم حدوث ذاتی سی
وار هامی وارلوقیله بویوخلوق
ال گوتورمز بوققر (۵) جانمندن

۱ - در نسخه چاپی مهتجی آمده غلط است رجوع کنید به صفحه

۷۳ حاشیه ۱

۲ - دان : بمعنی با مداد است

۳ - ندیم : مخفف نه ایدیم (چکار کنم) است

۴ - تاری : خداوند

۵ - فقر ! مراد از فقر امکان است در مقابل وجوب .

بوئوزی قاره لق منملن وار
منکره انقلاب لازمدور
غرض امکاندور بویوخلوقدان
ایلمز فرق اصل معناده
قوی دیوم آشکار کس دیمه سون
خواجه معراج قیلدی جسمانی
اوزی سیر ایتدی قاب قوسینی
دوتاروق خرق و التیامی محال
دیمیوم اوردا شیر برنج ییدی
کردگارین دلیلدور محکم
گرچه حق دور معاد جسمانی
بیزه بسدور حدیث پیغمبر
چوخ واروم شکوه پیر میکده دن
ندن ایودن گتورمز ئوزایشیگه
هاچاغا هرج و مرج دور عالم
بونجه روز گاردور بیرین
گری ویرم بوعاریت جانی
غم تو کتدی بو عور و بیعاری
ای ئولوم دوت خرین بو بد بختین

گیچه لوم گرهامی مقاماتی (۱)
عقل ییلمز روا محالاتی
وار اونون مختلف عباراتی
گر اولافظ ترکی و تاتی
کوپگین کجدور اعتقاداتی
جسملن گیچدی بو سمواتی
طی قیلدی هامی حجاباتی
بو حکایتله یوخ منافاتی
دیمه منکر اولوب ضروراتی
حشر چون وعده مکفاتی
ناتی ۱ چوخ چوخ چتیندور اثباتی
نص قران صریح آیاتی
ندیم ال ویرمری ملاقاتی
نیه مهمل قویوب مهماتی
تا نه وقته شولوق اموراتی
مستجاب اولموری مناجاتی
اونون اولسون جهیم و جناتی
جانه گتدی بومفلس و لاتی
گل اجل سال بوغازینه چاتی

۱ - در همین معنی شاعری گفته است :

جدا هر گز نشد والله اعلم

سیه رویی زممکن درد و عالم

۲ - ناتی : لیکن .

منکه دنیاده بیرزاد آنلا مادوم
ویر ئولوم شربتینی منده دادوم (۲)

((فی التعمی والتنبیه))

خالوی ئوزده گورجک ای طناز
من سنه عجز و لابه قیلد و قجک
نجه دوشسون گوزوم یاشی گوزدن
ذره جک ایندی ایستمز گو گلوم
ملک محموده نظم مملکته
آخ عجب غافل من کلباش
اولدی خلقه مجاز واقعه یول
گر بود ریاده گردیاز (۱) و درین (۲)
بیرسی اولمادی دوتا الیمی
اوزون ای شیخ ویر گلن انصاف
اولا قو تک قوری اودون آیا
کوز (۳) اوتین ئوستنه قویاق یانماز

۱ - این بند دارای شایگان است و شایگان تکرار علامت جمع در قافیه است زیرا حکیم هیدجی (ات) را که علامت جمع است پانزده بار تکرار کرده است. متقدمین در صورت تکرار عذر میخواستند چنانکه حکیم انوری در قصیده بی که صفات وولات و امثال آنرا قافیه کرده عذر خواسته و فرموده است!

گرچه بعضی شایگان است از قوافی باش گو

عفو کن وقت ادا دانی ندانم بس ادات

۱ - دیاز : کم عمق

۲ - درین : عمیق

۳ - کوزاوت : آتش سرخ شده

هرنه پیر مغانه یالوار دوم
دیددی گرایسترن بیلن گیت گور
دیدیم ایشک اولور دوغا کوشک
من دیدیم قرقیه چاتار قارقا
من دیدیم بوردا بیرزاد آنلا مادوم
اول دیدی قالسون آیری مطلب یاز

قالموشام مات وواله و مبهوت

بیرسی یوخ دیم الیمدن دوت

بو گوزل قیلدی بیر باخیش قیقاج
غمزه سی قیلدی دین ایوین تالان
آغزیدور پسته گوزلری بادام
یاراشور نازنین سنه آلاسان
بو گوزل لر غلامدور سن شاه
سن منیم قانیمه همیشه سو سوز
گنه ای وای عهدی سندیردوم
نجه قوورما اولور سز یلدامیه
اولور آیا کریش گیزلدمسون
سینمی تیر عشقنه آماج
عشوه سی صبر کشورین تاراج
بویی شمشاد دور بو خاقی (۳) عاج
روزگارین گوزل لریندن باج
شاهدور بو گل ئوزلی لرسن تاج
من سینم طعمه وصالوه آج
سهو قیلدیم سنیدی آغزیم کاج (۴)
جز جز ایتیمه قز شدی ساج
تخماقی یایه گوبسدی حلاج

۱ - دیشره ! خارج

۲ - چبین ! مکس

۳ - بوخاق : غیب

۴ - کاج ! کاش، شیخ فخرالدین ابراهیم همدانی متخلص به عراقی

فرماید :

ای کاج که بود ما نبودی

کز بودن ماست کار باطل
(دیوان عراقی ص ۲۷۱)

هانی ساقی دوتوب منیم الیمی بو ولایتدن ایلسون اخراج
 هاردا بو رنده می فروش باخار اوزینه عالمی گورر محتاج
 یاناشوم منده پیر میکده یه اول ایدر درد لا علاجه علاج
 هیدجی اول همیشه مست و خراب باغلاماز شه خرابه کنده خراج

مفلس و لخت و عور و عریان اول

هر ایکی مملکتده سلطان اول

ای گوزل حق نه خوش یاراتدی سنی سالماقا محنت و بلایه منی
 منی هجرین اوتیله یاندر ما نجه اوت یاندرور قوری گوئی
 ایسترن یوخسا امتحان ایده سن امتحان ایلمز له ممتحنی
 سودو گوم صورتین تماشاسی ایلدی خوار صفحه چمنی
 اول بو خاق و بویون گورور نجه من اوخشا یوم بیرده سرو و یاسمنی (۱)
 اول بدن، یا حریر دور چینی اول دوداغ، یا عقیقدور یمنی
 گل اوتور باخما خلقه قوی دییه لر خوشلیو بدور فرشته اهر منی
 بالله ای نازنین صنم، قویماز بو طراوتده روزگار سنی
 چوخ گلی سولدرور سموم یلی چوخلاری ئولدرور سپهر دنی
 ئوزدی فرهاد جانی شرین اولمادی (۲) شهد وصل ایان دهنی
 نا مراد اولدی بینوا مجنون چورودی گیتدی ابریدی (۳) بدنی

۱ - سمن در اینجا مشبه به ((بو خاق)) یعنی غلبه است و سرو مشبه به قد و باصطلاح بدیع این بیت دارای صنعت لف و نشر مشوش است.

۲ - اولمادی: چنین است در نسخه ما و همچنین در نسخه چاپی ولی ظاهراً این کلمه ((دولمادی)) یعنی ((پر نشد)) باید باشد

۳ - ابریدی: بمعنی ((پوشید)) است این کلمه در نسخه چاپی عفریدی نوشته شده

اولدی لیلایه گور حجله ناز تختی تابوت کوینگی کفنی
 گنه ذهنیم قاتوشدی بو سوزلر یادیمه سالدی اولکه وطنی
 اولور الله گورن گیدم کنده (۱) آشلن دولدورام گنه لگنی
 بیر قوجا یاخشی سوزدانیشدی اوگون خوشیما گلدی بوسوزون دیه نی
 یاخشی اولسیدی فقر بس تازی نیه اوز آدینی قویوبدو غنی

واروم الله شکر یاتدوم آج

اولمادیم بو کپکلره محتاج

ای دیزیم قوتی گوزیم نوری گوزی نر گیس ئوزی گل سوری
 بیر نچه جام لعل فام ایله قیل رها قیددن بو مهجوری
 پیر ایدوب بلکه سیر عمر یمدن روز گارین غمی بو رنجوری (۲)
 منه پیر چکه ویر او صهبان کیم سلیمانیه دوندورور موری
 سالمیم یاده تخت کسرانی سانمیم زاده گنج فغفوری
 ویر منه جام عشق جانانی ایله باشدا علاوه بو شوری
 عشقدور سالدی یوسفی قوییه چکدی داره حسین منصور
 منی خوار ایلدی بو گل ئوزلر خوار ایده حق بو گوزلری شوری
 یار صیدایتدی کو گلمون قوشونی نجه شهباز دوتسون عصفوری
 حیف ئولدرور هزار حسرت ایلن گورمدیم بیر او مست مخموری

۱ - این مصرع در نسخه چاپی (گورن الله اولور گیدیم کنده) آمده است

۲ - رنجور: در نسخه چاپی مهجور آمده و مسلماً اشتباه است چه مهجور قافیه بیت پیشین است و تکرارش جایز نیست

۳ - مراد حسین بن منصور حلاج بیضاوی است که بواسطه اعتقاد به وحدت وجود در سال ۳۰۹ هجری در بغداد کشته شد.

گر مجال اولسا وصلنه هر گز ایستم سلسبیل و کافوری
ایلدی ای صنم سنین عشقین منی بو روزگار مشهوری
قبردن چونکه خلق باش گوتورور اشیدن وقت نفخه صوری
من امیدیم بودور بهشته گیدیم سن اولان اوردا نیلرم حوری
منه کیمسه مذمت ایلامسون ایلمز لر ملام معذوری
نفس اماره عقل لوامه لیک عشقون علاوه دور زوری
تازه دن بو سپهر بی مهرین نوله بیلم منمله منظوری
رحمه گلمز یخمدن ال چکمز تامنه منزل ایتسون گوری
سیزی تاری گورون بو آزغمدور دانلامون چوخ بومفلس وعوری
ایلیوب مونس و جلیس منه بیر ئوزی چللی ۱ سلاح ۲ منقوری ۳
هیدجی چوخ شکایت ایلمه گیت باشه ویریش گون عمری بیرجوری
انگین ایستین گرك ایلسون اوزینه نوش ، نیش زنبوری
یتمدی کیمسه آرزویه مگر

صبرلن صبر دور رفیق ظفر

ای گوزل نقض عهد سو گندی ۴ بو گل ئوزلرده سندن اور گندی
منی مجنون صفت سنین عشقین گز درور کوه و دشت و دربندی
نازنین حق سنی نه خوش یارادوب سنه یوخدور نظیر و مانندی

۱ - ئوزی چللی : آبله رو

۲ - سلاح : بفتح اول و سکون ثانی یعنی فضله حیوان و پرنده و انسان این کلمه در نسخه چاپی سلاح آمده است و ظاهراً تحریف سلاح است زیرا سلاح بمعنی بخشش است و در اینجا چندان مناسبتی ندارد .

۳ - منقور : خالی و تهی و سوراخ شده .

۴ - در نسخه چاپی پیوندی

بیر نظر نازلو گوزلرین گورجک سینمه تیر عشقین اگلندی
بی وفا یاده سال قیامتوی بی مروت تانی خداوندی
بوندان آرتق منی دولاندورما که برورجرد و که نه اووندی
نولو گر و صلوه ایدن دعوت من ناکام و آرزومندی
من فراموش ایلیم حاشا سن کیمی نازنین و دلبندی
دی گوروم کیم گور و بدور عالمده اول جفالر که سنده گور سندی
هانسی معشوق سن وفاسیز تگ عاشقین گوردی قاچدی گیزلندی
غم گزه آلدی کو گلمی نجه کیم مه آلور قیشدا کوه الوندی
درد و غم لشگری هجوم ایلیوب هر طرف جان حصارینه اندی
هانسی گلسون او شوخ و شیرین سوز اوخوسون ایندی بو نچه بندی
صبح آچولدی نسیم ترپندی قارقا اوچدی خروس سسلندی (۲)
ای صنم دور سماوری اندیر ای شکر لب گتور گلن قندی
الده بو فرصتی غنیمت ییل گر چه اولده چای یخوب بندی
جوشه گلدی بو چای گوزتله گلن بندی یخدی خراب ایدر کندی
حیف اولاکیمسه مون دلیندی دیبی فلکین کاش ئولیدی فرزندى
تا سماور سزلتدان دوشدی یار سندی دی عهد و پیوندی
زاهد آنلاماز وابله باخ اودا واردور بوخلقه ریشخندی
الینه دوشموری دییر دگلم من جهاندا جلال دربندی
عابدین بالتا بویننی کسمز دوشی دیوار دور بلی کندی
الینی آتسا اندرور دامی دیشنی سالسا سندی دور دندی

گنه فکر ایلرم اودور بیراق

سالمیام بعض زادلارا درناق

آی ئوزین گوردی گون کیمی بکه

تائوزین دوشدی کولگه سی جامه

جام وصلین وسیله سی زمزم

عقلدور بنده عشقدور سلطان

ساقیا سال بو جانه بیر دامچی

بویوکی یونگل ایت منی یوردی

ال چکن لطف ئوزیاه بویونوزینه

گربو سوزلر غریبدور وحشی

قافیه تنک اولاندا دور یخشی

بیلور اول عالم شهادت و غیب

کلما فی الشهود من صور

حکمایه همیشه اهل کلام

گل گلستان حکمته گلدن

قد مضی العمر وانقضی الايام

قوجالق چاقی قوی باتا ساقی

داداشندا او جامه بارماقی

نجف اشرفه وارد اولاندا عرض اولدی

بودوشگون غصه و غمدن یتوبدور جانه یامولی

یتورسون تا اوزون بو صحن و بو ایوانه یامولی

نه زحمتلر چکوب یتدیم بورا لله شکر اولسون

وسيله اول دوباره گتمیم طهرانه یامولی

من و هیدج معاذالله رضا اولماز کو گل هرگز

او کندی ایسترم الله ایده ویرانه یامولی

منی گل اوزقاپونندان رد قیلما دوشموشم الدن

ایمدن دوت سنی ویرم قسم قرانه یامولی

نه چوخ امیدایلن گلدیم منی مایوس قایتارما

دیدیم بوردا منیم دردیم یتر درمانه یامولی

گتیردیم ئوز سنه اولدوم او چاق مایوس هریردن

واروم حاجت رواقیل آزقا چوم هریانه یامولی

ایشیم دادو فغاندور آه اوصانندیم عمر دن بالله

علاوه صبر و تاییم یوخ دولوب پیمانه یامولی

سپهرین هرزه دورانی داروخدور مش منه جانی

هاچاق عمریم اولور فانی یتر پایانه یامولی

جگرا حباب هجریندن یانو قدور یاره دورپاره

تورک اغیار جوریندن دونوبدور قانه یامولی

یتیش دیوانمه ظالمدن آل مظلوملر دادین

یتیشمز سندن اوزگه بیر نفر دیوانه یامولی

سنن هر مشکلی آسان ایدن سندن نجات اولدی
 اوچاق کیم نوحه دو شمو شدی گمی طوفانه یامولی
 سن ابراهیمه یتدون داده قالمشدی یازیق اول گون
 کیم آرزقالمو شدی نمرودین اوتوندا یانه یامولی
 قمولال اولدی گر آچدین دین گفتاره هریرده
 عدو خوار اولدی گر قویدون ایاق میدانه یامولی
 سنن گو گلین اولاقویمام دولانسون گوک یرین دورین
 سنن میلین اولا اگم بویون شیطانہ یامولی
 غرض ای مظهر باری سنن یالقوز لارین یاری
 باخان بوقطریه ساری دوتر عمانہ یامولی
 دیمم حق، حقہ سن بنده ولی مظهر خداونده
 سنن گوزگی باخان سنده باخاریزدانه یامولی
 ایدیم ناز اول خداونده یار اتموش سن کیمی بنده
 واریدور هیدجی اوندا طمع غفرانه یامولی
 خلاصه اوزقاپوندان بو گدانی گر قوان پای سیز
 روا دور آشنایه گلسه هر بیگانه یامولی

ارض اقدسه وارد اولاندا عرض اولدی

یا حضرت علی رضا شاه عرش جاه
 شاه و گدایه بار گهندور پناهگاه
 مولا هرایمه یتیشن یوخ: گتیرمیشم
 بو روزگار حادثه سندن سنه پناه

گر بوچمنده چاتمادی گل شاخنه الیم
 گلدیم سنن گلون اتکینده اولوم گیاه (۱)
 اول کیمسه دوستدور سنه من دوستم، هر اول
 دشمندی دشمنم اونا الله دور کواه
 عالمده من که ایستمدیم عارو نام وننک
 دنیاده من که ایستمدیم مال و جارو جاه
 سودوم سنی خدا ییلور اول چاق کیم آنلادیم
 سن حجت اله سن و شرط لاله (۱)
 ای داد بوردا اولمیا گر دردیمه دوا
 ای وای سندن اولمیا گر حالیمه رفاه
 خوار ایلماق قوناقی دگل رسم روزگار
 رد ایلماق گدانی دگل شان پادشاه

۱ - مأخوذ از غزل منسوب به حافظ است که ذیلا مطلع و بعضی از
 ابیات آنرا نقل می کنیم:

ای دل غلام شاه جهان باش و شاه باش
 پیوسته در حمایت لطف اله باش
 قبر امام هشتم و سلطان دین رضا
 از جان بیوس و بر در آن بارگاه باش
 دستت نمیرسد که بچینی گلی ز شاخ
 باری بیای گلبن ایشان گیاه باش
 (حافظ چاپ بمبئی ص ۲۵۲).

۱ - اشاره است به حدیث شریف (کلمة لا اله الا الله حصنی و من دخل
 حصنی امن من عذابی) که در نیشابور از لسان مبارک حضرت علی بن
 موسی الرضا علیه السلام بیان شد و فرمود: بشرطها و شروطها و انا
 من شروطها.

بو آستانه قویمشام ئوز یوز امید ایان
 ئوزمه امیدیمی ایلمه سعیمی تباه
 اوچ مطلبه گوره قاپوا گلدیم ایستین
 قیلسون قبول هر اوچنی حضرت اله
 اول منی باغشلیا گر ایتیشم خطا
 گیچسون منیم گناهیمی گر قیلمشام گناه
 ایکنجی سی نصیب ایده بیرده گنه گیدیم
 جدین حسین زیارتنه روحنا فدا
 اما اوچننجی سی اولور اوچ امردن بیر
 الله اوزی بیلور اونه زاد اولماز اشتباه
 اولما رضا گنه قایدوب هیدجه گیده
 قلبنده غم دلینده گله سینه سنده آه

حضرت ابو الفضل علیه السلامه عرض اولوندی

صبا پیامیمی دی حضرت ابو الفضله
 اول علم وحلم ، ادب کانی ، فضل دریاسی
 که ای حسین شهیدین رشید قرداشی
 علی ولی خدائین جوان رعناسی
 آقا سنن او قوشونسوز شهرین علمداری
 سوسوز اوشاقلارینن تشته کام سقاسی
 عریضه ایلمیشم حالیمی سنه اوچ یول
 یوخون نظر منه ای دوست وارنه معناسی

ندن بو قاره ئوزین عرضنه قولاق ویرمن
 جهته ندور که دگل مستجاب دعواسی
 گدالیقا قاپوا گلدی ویرمدین اونا پای
 روا دگلدی بو ای روزگارین اسخاسی
 منیم امیدیمی ئوزمه بکنمه خلق دیسون
 غلامنی قابودان سو گدی قوودی مولاسی
 بو بختی قاره اگر چاره سیز اولوب دردی
 سنین توجهرین اولسا اولور مداواسی
 آپاردی هر کسه ئوز ناامید اولدی بو گون
 سنه دخیل دوشوب یوخ پناه وملهجاسی
 یازوق قالبوب بیر یوخ عرض حالنه یتیشه

دوتوب سنین اتگندن بو دور تمناسی
 که ایستین گنهرین حق گیچه او دنیاده
 ایده حسابنی آسان گیچوب بو دنیاسی
 بویول ایترمشه حق علم ایله عمل ویرسین
 که گتمیه هدره زحمت و تقلاسی
 دیلنده واردوگون آپسون دیلین تولایه
 که آشکار اولا آفاقده تبراسی
 نصیب ایده منه بیر گوشه اورداتک او توروم
 آدم قوجالدی بودور حالینن تقاضاسی
 خلاص ایده یخمی من مصاحب ایستمرم
 مگر او کس که اوله عقل و علم و تقواسی

منم که هر نه تلاش ایلدیم هدر گیتدی
جهاندا ایلمدی سود هیچ سو داسی
نه ملک و مال ، نه علم و عمل ، نه اهل و عیال
من اول کسم که نه دنیاسی وارنه عقباسی
نه عارف و نه حکیم و نه مفتی و نه فقیر
مگر که وار ایکی آرشین باشند اکر باسی
سنین اعانتین اولسون تاپار حقیقته یول
عنایتین اولا صورت تاپار هیولاسی
یازوب عریضه گنه هیدجی بیور مولی
جواب یوخسا توکنمز سنونله دعواسی

((خاتمه))

سوز لریمون ختمی حمد حضرت باری
پاک خداوند عیب و نقصدن عاری
کتم عد مدن گتوردی عالم و آدم
خلقه یری ساکن ایتدی گو گلری جاری
اولدی سبب حکمتی محبت و قهریر
قیلدی مجسم یاراتدی جنت و ناری
اول که باغشلار گناهکاره گناهی
دوست دوتار بنده دن تضرع و زاری
اول که یتر کائناته فیضی دمام
جود و عطاسی جهانیه جاری و ساری

قرقیه ات قسمت ایلدی گیچییه اوت
کوشگه سوت پای قیلدی جوجیه داری
هاردا قویار آج عاجزی بو مثلدور
کیم قیرور کورقوشون لواسنی تاری
وای منه گر صباح گونده بویور سون
کیم بوشقی نی چکون جهنمه ساری
غم ییمز اول کس که دوستار علی دور
قورخوسی یوخ کیمسه کیم علی اولایاری
گل بوگون الله منیم گناهیمی سن گیچ
حشرده خوار ایلمه بو درده دچاری
من سنی ای دوست ایسترم نه بهشتی
ابله ایدر آرزو کباب و اناری

ایلمدی هیدجی دو یونجا تملشا
اولدی خزان باغ عمری سولدی بهاری

«مناجات»

گل منی الله اوزین خدایه باغشلا	فخر رسل ختم انبیایه باغشلا
حق علی ولی و وصی رسوله	فاطمه نین چکدیقی جفایه باغشلا
سبط پیمبر حسن ایکینجی امامه	قارداشی مظلوم کربلایه باغشلا
سید سجاد و اوغلی باقر علمه	صادق اولاد مصطفایه باغشلا
موسی کاظم چکن بلایه منی گیچ	اوغلی اونون حضرت رضایه باغشلا
جود و عطا صاحبی تقی و جواده	حضرت هادی او رهنمایه باغشلا

آند سنی ویرم اون بیرنجی امامه
 صاحب عصر اول امام قائم و غایب
 بوذر و سلمان فارسی به منی گنج
 بدر و حنین واحد شهید لرینه
 حاجتیمی قیل روا آتامی آنامی
 جمله مسلمانلاری رسول کریمون
 یوخ عملیم اعتقاد پاک و اریمدور
 بار خدایا جو انلقمدا اگر من
 ای کیم او خورسان بو نامه نی سویله یارب
 هیدجی و ازار و بینوایه باغشلا

پایان

فهرست کتاب

مقدمه

۱۷ دانشنامه

۱۷۰ غزلیات فارسی

۱۸۸ غزلیات ترکی

۲۵۴ مثنویات ترکی

۲۶۸ مخمسات ترکی

۲۷۲ ترجیع بند ترکی

۲۷۷ ترکیب بند ترکی

(اغلاط ذیل را قبل از مطالعه تصحیح فرمائید)

ص	س	غلط	صحیح	ص	س	غلط	صحیح
۱	۴	چاپ دوم	چاپ سوم	۸۹	۵	زدیوانگی	زفرزانگی
۶	۷	نسب	نسبت	۹۳	۶	بعید	مدید
۹	۱۶	تعلیم برداشت	تعلیم برداشت	۹۷	۱۰	غیراو	غیرخود
۲۳	۱۸	(۱)	(۲)	۱۰۱	۱۷	سحرا	صحرا
۲۴	۱۸	مغ	(۱) مغ	۱۲۲	۱۹	ماقبل	گویندماقبل
۲۵	۱۷	جدکوپان	جدپاکین	۱۲۶	۱	ازهولای	ازهیولا
۲۶	۱	(۲)	(۱)	۱۴۷	۶	یکی	بکی
۲۶	۲۲	(۲)	(۱)	۱۷۰	۲	صخره	سخره
۳۱	۱۶	نامیده است	نیامده است	۱۸۰	۱۸	درعرب	بزماده درعرب
۴۰	۲۱	۲	۵	۲۰۰	۷	اوندی	اون
۴۶	۶	برایم	برانیم	۲۰۷	۲۳	مضمون	مضموم
۴۷	۱۵	ثالث به خانه	ثالث خانه	۲۰۹	۱۴	هنه	من
۴۷	۱۷	صیدنشسته	صیدنشینند	۲۲۰	۹	کیقباد	کیقباد نولدی ؟
۵۴	۸	همی	همه	۲۲۰	۱۰	کیخسروی ؟	
۵۷	۱۳	بدنمون	بدنمود			کیخسروی دی ؟	
۶۵	۱۴	پذیرفته	پذیرفته	۲۲۱	۱۰	داخی بوهامی	
۶۸	۲۰	دیگر این	دیگر آوردن این			داخی نمه دن بوهامی	
۷۳	۱	خویش رست	خویش دست	۲۲۲	۷	یورولمیون	یورولمه دون
۸۷	۱۲	گشته	گشتم	۲۳۰	۲	ئولدوم	او دم
۸۷	۲۱	قرار گرفته	در وسط قرار گرفته	۲۳۸	۷	هیدجی	هیدجین

دانشمند معظم مرحوم حکیم هیدجی در طرف چپ، ردیف دوم،
با دو نفر از دوستان خود دیده میشود

(اشراط ذیل را قبل از مطالعه تصحیح فرمایید)

هر من علامت تصحیح هر من علامت تصحیح

۱- ۴ جواب دوم چاپ دوم ۸۶-۵ زودتر از مقرر

۲- ۶ نس نسبت ۹۳-۶ تجدید

۳- ۹ تعلیم بر داشت تعلیم بر داشت ۹۷-۱۰ تجدید

۴- ۱۸ (۱) (۲) ۹۷-۱۰ تجدید

۵- ۱۸ (۱) (۲) ۹۷-۱۰ تجدید

۶- ۱۷ جد کویان ۹۷-۱۰ تجدید

۷- ۱۶ (۱) (۲) ۹۷-۱۰ تجدید

۸- ۲۱ (۱) (۲) ۹۷-۱۰ تجدید

۹- ۱۶ نامیده است ۹۷-۱۰ تجدید

۱۰- ۲۱ ۹۷-۱۰ تجدید

۱۱- ۱۶ برای ۹۷-۱۰ تجدید

۱۲- ۱۵ ثالثه حد ۹۷-۱۰ تجدید

۱۳- ۱۷ صاف شد ۹۷-۱۰ تجدید

۱۴- ۹۲ ۹۷-۱۰ تجدید

۱۵- ۱۶ ۹۷-۱۰ تجدید

۱۶- ۲۱ ۹۷-۱۰ تجدید

۱۷- ۱۶ ۹۷-۱۰ تجدید

۱۸- ۱۶ ۹۷-۱۰ تجدید

۱۹- ۱۶ ۹۷-۱۰ تجدید

۲۰- ۱۶ ۹۷-۱۰ تجدید

